

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

અમદાવાદ મધ્યે ગુજરાત ઉચ્ચ અદાલતમાં

ફોજદારી અપીલ નં.૧૩૦૯/૨૦૦૫

સાથે

ફોજદારી અપીલ નં.૨૧૦૭/૨૦૦૫

મંજૂરી અને હસ્તાક્ષર અર્થે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ સુશ્રી ગીતા ગોપી

=====

રિપોર્ટીંગ માટે મંજૂરી છે?	હા	ના
	✓	

=====

પટેલ ગાંડાલાલ જોઈતારામ

વિરુદ્ધ

ગુજરાત રાજ્ય

=====

ફોજદારી અપીલ નં.૧૩૦૯/૨૦૦૫માં ઉપસ્થિતી:

અપીલકર્તા નં.૧ તરફે શ્રી જે.એમ. પંચાલ (૫૨૯)

અપીલકર્તા નં.૧ તરફે શ્રી કે.જે. પંચાલ (૨૪૨૨)

પ્રતિવિવાદી/ સામાવાળા(ઓ) નં.૧ તરફે એચસીએલએસ કમિટી (૪૯૯૮)

પ્રતિવિવાદી/સામાવાળા(ઓ) નં.૧ તરફે શ્રીમતી રેખા એચ.કાપડિયા(૨૨૪૬)

પ્રતિવિવાદી/સામાવાળા(ઓ) નં.૧ તરફે એપીપી શ્રી રોહન એચ. રાવલ

ફોજદારી અપીલ નં.૨૧૦૭/૨૦૦૫માં ઉપસ્થિતી:

અપીલકર્તા નં.૧ તરફે એપીપી શ્રી રોહન એચ. રાવલ

પ્રતિવિવાદી/સામાવાળા(ઓ) નં.૧ તરફે શ્રી જે.એમ. પંચાલ (૫૨૯)

પ્રતિવિવાદી/ સામાવાળા(ઓ) નં.૧ તરફે શ્રી કે.જે. પંચાલ (૨૪૨૨)

પ્રતિવિવાદી/સામાવાળા(ઓ) નં.૨ તરફે શ્રી શ્રીકાર ભટ્ટ

=====

ન્યાયપીઠ: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ સુશ્રી ગીતા ગોપી

તારીખ: ૨૪/૦૯/૨૦૨૫

મૌખિક ચુકાદો

૧. ફોજદારી અપીલ નંબર ૧૩૦૯/૨૦૦૫ એ ભારતીય દંડ સંહિતા (જેને હવે પછી ટૂંકમાં 'ભારતીય દંડ સંહિતા' તરીકે ઉલ્લેખવામાં આવશે) ની કલમ ૧૧૪ સાથે વાંચતા કલમ ૩૦૬ હેઠળ દોષિત ઠેરવવામાં આવેલા

અપીલકર્તા આક્ષેપિત આરોપી નંબર ૧ દ્વારા પ્રિન્સિપાલ સેશન્સ જજ, મહેસાણા દ્વારા સેશન્સ કેસ નંબર ૭૦/૨૦૦૫ માં પસાર કરવામાં આવેલા તારીખ ૧૪.૦૬.૨૦૦૫ ના ચૂકાદા અને હુકમ સામે ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડ, ૧૯૭૩ (જેને હવે પછી ટૂંકમાં 'ફોજદારી કાર્યરિતી સંહિતા' તરીકે ઉલ્લેખવામાં આવશે) ની કલમ ૩૭૪(૨) હેઠળ દાખલ કરવામાં આવી છે.

૧.૧ ટ્રાયલ પાંચ આરોપીઓ સામે હતી. જેલ રીમાર્ક્સ મુજબ આરોપી નંબર ૨ પહેલાથી જ સજા ભોગવી ચૂક્યો છે. તે આશરે ૨ વર્ષ ૮ મહિના અને ૨૩ દિવસ જેલમાં રહ્યો હતો અને તારીખ ૨૦.૦૨.૨૦૦૮ ના રોજ જેલમાંથી મુક્ત થયો હતો. જ્યારે આરોપી નંબર ૩, ૪ અને ૫ ને ભારતીય દંડ સંહિતા ની કલમ ૧૧૪ સાથે વાંચતા કલમ ૩૦૬, ૪૨૭ અને ૫૦૬(૧) હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનામાંથી નિર્દોષ છોડી મૂકવામાં આવ્યા હતા.

૧.૨ વર્તમાન અપીલકર્તા આરોપી નંબર ૧ અને આરોપી નંબર ૨ ને ભારતીય દંડ સંહિતા ની કલમ ૪૨૭ અને ૫૦૬(૧) હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનામાંથી મુક્ત કરવામાં આવ્યા હતા.

૧.૩ ફોજદારી અપીલ નંબર ૨૧૦૭/૨૦૦૫ એ રાજ્ય દ્વારા આરોપી નંબર ૧ અને ૨ સામે ભારતીય દંડ સંહિતા ની કલમ ૧૧૪ સાથે વાંચતા કલમ

૩૦૬ હેઠળના શિક્ષાપાત્ર ગુના માટે સજામાં વધારો કરવા માટે ફોજદારી કાર્યરિતી સંહિતા ની કલમ ૩૭૭ હેઠળ દાખલ કરવામાં આવી છે.

૨. પ્રાસિક્યુશનનો કેસ એવો હતો કે મૃતક સતીશકુમાર રમણલાલ તુવર દુકાનમાં પોતાનો વ્યવસાય કરતા હતા, જેના મૂળ માલિક વર્તમાન અપીલકર્તા પટેલ ગાંડાલાલ જોઈતારામ છે. જ્યારે આરોપી નંબર ૨ ચૌહાણ જમનાદાસ મંગીલાલ આરોપી નંબર ૧ ના ભાડુઆત હતા. મૃતક સતીશકુમાર રમણલાલ તુવર આરોપી નંબર ૨ ના સબ-ટેનન્ટ (ઉપ-ભાડુઆત) તરીકે દુકાનમાં હતા.

૨.૧ પ્રાસિક્યુશનના કેસ મુજબ, મૃતકે આરોપી નંબર ૨ ને દર મહિને રૂ. ૫૦૦/- ના નક્કી થયેલા ભાડા સાથે ડિપોઝિટ તરીકે રૂ. ૧,૦૦,૦૦૦/- ચૂકવ્યા હતા, જે મૃતકે આરોપી નંબર ૨ ને આપવાના હતા. પ્રાસિક્યુશનનો કેસ એવો છે કે દુકાન ભાડે આપવાની (સબ-લેટિંગ) વાત દુકાનના માલિક એવા વર્તમાન અપીલકર્તાના ધ્યાને આવી હતી, જેમણે મૃતક તેમજ આરોપી નંબર ૨ સામે વાંધો ઉઠાવ્યો હતો. આરોપી નંબર ૨ અને મૃતક દ્વારા વર્તમાન અપીલકર્તા અને તેમની પત્ની સામે સબ-લેટિંગના મુદ્દે પક્ષકારો વચ્ચે દિવાની મુકદ્દમો (સિવિલ લિટિગેશન) ચાલતો હતો.

૨.૨ મૃતકની પત્ની સરસ્વતીબેન દ્વારા ૨૯.૦૮.૨૦૦૪ ના રોજ મહેસાણા પોલીસ સ્ટેશનમાં ફરિયાદ દાખલ કરવામાં આવી હતી, જે સી.આર. નંબર I-૧૯૦/૨૦૦૪ તરીકે નોંધાઈ હતી. તેણીએ ફરિયાદમાં જણાવ્યું હતું કે તેના લગ્ન ૨૦ વર્ષ પહેલાં મૃતક સાથે થયા હતા અને તેમના લગ્નજીવનથી તેમને એક પુત્ર અને એક પુત્રી છે. પતિ તારીખ ૨૪.૦૮.૨૦૦૪ ના રોજ 'બંધન' હોટેલ નીચેની પોતાની દુકાનમાં હતા, જ્યાં તેઓ સોફા-સેટ કવર રિપેરિંગનો વ્યવસાય કરતા હતા અને તે દિવસે તેમણે ઝેર ગટગટાવી લીધું હતું, અને અમદાવાદ હોસ્પિટલમાં તેમની સારવાર દરમિયાન તેમનું મૃત્યુ થયું હતું.

૨.૩ ફરિયાદીએ જણાવ્યું હતું કે તેના પતિની જૂની દુકાન નાગલપુર કોલેજ સામે, અશોકા ગેસ્ટ હાઉસની લાઈનમાં હતી, જ્યાં તેઓ છેલ્લા આશરે નવ વર્ષથી દુકાનમાં કામ ચલાવતા હતા. દુકાન સબ-ટેનન્ટ તરીકે આપવામાં આવી હતી અને તે હેતુ માટે રૂ. ૧,૦૦,૦૦૦/- ડિપોઝિટ (પગડી) તરીકે ચૂકવવામાં આવ્યા હતા અને દુકાનનું ભાડું રૂ. ૫૦૦/- નક્કી કરવામાં આવ્યું હતું. ફરિયાદીએ જણાવ્યું હતું કે દુકાનમાં તેના પતિ હૂડ-લાઈનિંગનું કામ કરતા હતા અને સોફા બનાવતા હતા. મૂળ ભાડુઆત આરોપી નંબર ૨ ચૌહાણ જમનાદાસ મંગીલાલ હતા.

૨.૪ ફરિયાદી દ્વારા એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હતો કે વર્તમાન અપીલકર્તાએ દુકાનના માલિક તરીકે તેના પતિને દુકાન ખાલી કરવા મજબૂર કર્યા હતા. ત્યારબાદ તેના પતિએ ડિપોઝિટની રકમ પરત માગી હતી. કબજો લેતી વખતે ફરિયાદીએ આક્ષેપ કર્યો હતો કે વર્તમાન અપીલકર્તાએ 'પગડી' રકમનો એક પણ પૈસો પરત કર્યો ન હતો અને ધમકી આપી હતી કે તેના પતિએ દુકાન ખાલી કરવી જ પડશે, તેથી ફરિયાદીના પતિએ મહેસાણા સિવિલ કોર્ટમાં દાવો દાખલ કર્યો હતો અને મનાઈહુકમ (ઈન્જંક્શન) માંગ્યો હતો.

૨.૫ ફરિયાદીએ જણાવ્યું હતું કે ૦૯.૦૮.૨૦૦૩ ના રોજ કોર્ટ કમિશનર પંચનામું કરવાના હતા, પરંતુ તે પહેલા માલિક એટલે કે વર્તમાન અપીલકર્તા પટેલ ગાંડાલાલ જોઈતારામે ૦૭.૦૮.૨૦૦૩ ના રોજ તેના પતિની દુકાનમાં માલ-સામાનની તોડફોડ કરી હતી અને દુકાન ખાલી કરાવી દીધી હતી. ત્યારબાદ સિવિલ સુટ નંબર ૩૧૫/૦૩ માં તેમની તરફેણમાં હુકમ થયો હતો. ૧૫.૦૩.૨૦૦૪ ના રોજ તેના પતિએ તેમને આ હુકમ વિશે માહિતી આપી હતી અને હુકમ મુજબ તેના પતિ દુકાનનો કબજો માગવા માટે વર્તમાન અપીલકર્તા પાસે ગયા હતા. જોકે, એવો આક્ષેપ છે કે અપીલકર્તા અવારનવાર તેના પતિને ધમકી આપતા હતા અને મિલકતનો કબજો સોંપતા ન હતા.

૨.૬ ફરિયાદીએ જણાવ્યું હતું કે તેના પતિએ તેમને એ પણ કહ્યું હતું કે જમનાદાસ મંગીલાલ ચૌહાણ આરોપી નંબર ૨ પણ તેના પતિને ધમકી આપતો હતો, જે ચાલુ રહ્યું હતું. તેણીએ વધુમાં આક્ષેપ કર્યો હતો કે ગાંડાલાલ જોઈતારામ પટેલના માણસો અવારનવાર તે જગ્યાએ આવતા હતા, જે તેણે બંધન હોટેલ ખાતેની દુકાન બતાવી હતી, અને તેને ધમકી આપતા હતા. બનાવના દિવસની આગલી રાત્રે તેના પતિ ઘરે આવ્યા હતા અને જમ્યા વગર જ રડવા લાગ્યા હતા અને તેને કહ્યું હતું કે ગાંડાલાલ જોઈતારામ પટેલ, જમનાદાસ મંગીલાલ ચૌહાણ અને ગાંડાલાલના માણસો તેને જીવવા નહીં દે, અને ગમે ત્યારે મોટો ઝઘડો થશે. ફરિયાદીએ મૃતકને એમ કહીને શાંત પાડવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો કે તેઓ કોર્ટમાં જીતી ગયા છે અને તેણે તેની ચિંતા કરવી જોઈએ નહીં.

૨.૭ એવો આક્ષેપ છે કે, તે આશ્વાસન છતાં તેના પતિ રાત્રે સૂઈ ગયા અને ત્યારબાદ બીજા દિવસે ૨૪.૦૮.૨૦૦૪ ની સવારે ૯ વાગ્યે તેઓ 'બંધન' હોટેલ ખાતેની તેમની નવી દુકાને પહોંચ્યા, જ્યાં પટેલ ગાંડાલાલ જોઈતારામ, જમનાદાસ મંગીલાલ અને તેમના માણસો દ્વારા દુકાન અંગે આપેલી ધમકીથી નારાજ થઈને તેમણે ઝેર ગટગટાવી લીધું અને આત્મહત્યા કરી લીધી. તેણીએ કહ્યું કે આ ઘટના ૨૪.૦૮.૨૦૦૪ ના રોજ

સવારે આશરે ૧૧:૦૦ વાગ્યે તેમણે હોટેલ 'બંધન' નીચે નાગલપુર હાઇવે સામે ભાડે રાખેલી દુકાનમાં બની હતી અને ફરિયાદીના આધારે તેણીએ કાનૂની કાર્યવાહીની માંગ કરી હતી.

૩. અપીલકર્તાના વિદ્વાન એડવોકેટ શ્રી કે.જે. પંચાલે રજૂઆત કરી હતી કે આરોપીઓ સામેની ટ્રાયલ કાયદાની દ્રષ્ટિએ ખામીયુક્ત છે. પક્ષકારો વચ્ચે દિવાની મુકદ્દમો પેન્ડિંગ હતો અને પક્ષકારો સિવિલ કોર્ટના ચૂકાદાને અનુસરવા બંધાયેલા હતા. એડવોકેટ શ્રી પંચાલે રજૂઆત કરી હતી કે મૃતકને મિલકતમાં રહેવાનો કોઈ હક નહોતો, કારણ કે મૃતક અપીલકર્તાના ભાડુઆત નહોતા અને આ ગેરકાયદેસર સબ-લેટિંગનો કેસ હતો, જ્યાં પક્ષકારો વચ્ચે દાવો પેન્ડિંગ હતો.

- ૩.૧ વિદ્વાન એડવોકેટ શ્રી પંચાલે રેગ્યુલર સિવિલ સુટ નંબર ૩૧૫/૨૦૦૩ ના કોઝ ટાઇટલનો સંદર્ભ આપતાં રજૂઆત કરી હતી કે આ દાવો આરોપી નંબર ૨ અને મૃતક દ્વારા વર્તમાન અપીલકર્તા અને તેમની પત્ની મંજુલાબેન ગાંડાલાલ પટેલ સામે સામાવાળા નંબર ૧ અને ૨ તરીકે દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો. આ દાવો ૧૫.૧૨.૨૦૦૩ ના રોજ દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો, આથી શ્રી પંચાલે રજૂઆત કરી કે દાવો દાખલ કરતા પહેલાં કોઈ કોર્ટ કમિશનર હોઈ શકે નહીં અને ફરિયાદીનો આક્ષેપ કે કોર્ટ કમિશનર

૦૯.૦૮.૨૦૦૩ ના રોજ દુકાને આવ્યા હતા તે રેકૉર્ડ પરથી જ ખોટો ઠરે છે. એડવોકેટ શ્રી પંચાલે રજૂઆત કરી હતી કે મૃતકે દાવાની દુકાન પર ગેરકાયદેસર કબજો જમાવ્યો હતો અને દાવામાં એવું જણાવવામાં આવ્યું નથી કે મૃતકે રૂ. ૧,૦૦,૦૦૦/- ની ડિપોઝિટ રકમ આપી હતી અને તારીખ ૩૧.૦૭.૨૦૦૩ ના રોજ કરાર આંક-૨૧ તરફ પણ કોર્ટનું ધ્યાન દોર્યું હતું, જે મૃતક અને વર્તમાન અપીલકર્તાની પત્ની વચ્ચેનો કરાર હતો, જેઓ દાવામાં સામાવાળા નંબર ૧ હતા.

૩.૨ વિદ્વાન એડવોકેટ શ્રી પંચાલે રજૂઆત કરી હતી કે દસ્તાવેજ આંક-૨૧ સૂચવે છે કે મૃતકે પોતે લખાણ કરી આપ્યું હતું અને એન્ડોર્સમેન્ટ દર્શાવે છે કે લખાણ મૃતકના ભાઈની હાજરીમાં થયું હતું, જેના દ્વારા દસ્તાવેજ આંક-૨૧ સ્પષ્ટ કરે છે કે વ્યવસાયમાં કોઈ ડિપોઝિટની રકમ કે ગુડવિલની રકમ મૂકવામાં આવી ન હતી અને મૃતકે પોતે જ જાહેર કર્યું હતું કે ગુડવિલ અથવા દુકાનના માલસામાનમાં તેમનો કોઈ હક, હિત કે હિસ્સો નથી, અને સામાવાળા નંબર ૧ એટલે કે વર્તમાન અપીલકર્તાની પત્ની મૃતકને રોજમદાર તરીકે દૂર કરવા માટે હકદાર હતી. એડવોકેટ શ્રી પંચાલે આથી જણાવ્યું હતું કે કરાર આંક-૨૧ અને આંક-૨૨ વાળા દાવામાં ફરિયાદમાં જણાવ્યા કરતાં વિપરીત તથ્યો દર્શાવવામાં આવ્યા છે.

૩.૩ વિદ્વાન એડવોકેટ શ્રી પંચાલે વધુમાં જણાવ્યું હતું કે દાવો ૧૫.૧૨.૨૦૦૩ નો હતો, જ્યારે મૃતકે ૨૪.૦૮.૨૦૦૪ ના રોજ આત્મહત્યા કરી હતી, જે લગભગ નવ મહિના પછી છે, જ્યારે વિગતો મુજબ, આંક-૫ નીચેનો હુકમ ૧૫.૦૩.૨૦૦૪ ના રોજ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો, જેનો ઉલ્લેખ ફરિયાદમાં કરાયો છે. એડવોકેટ શ્રી પંચાલે આથી જણાવ્યું હતું કે જો આંક-૫ નીચેનો કોર્ટનો હુકમ વચગાળાના મનાઈહુકમ તરીકે મૃતકની તરફેણમાં હતો, તો તેઓ તેનો અમલ કરાવવા માટે હકદાર હતા અને આથી રજૂઆત કરી કે મૃતક માટે આત્મહત્યા કરવાનું કોઈ તાત્કાલિક કારણ નહોતું કે દુકાન સાથે જોડાયેલું એવું કોઈ તથ્ય નહોતું જે આરોપી નંબર ૨ ને ભાડે આપવામાં આવી હતી, જે મૃતકને આત્મહત્યા કરવા દોરી જાય.

૩.૪ વિદ્વાન એડવોકેટ શ્રી પંચાલે જણાવ્યું હતું કે કોર્ટ માટેની કસોટી એ ચકાસવાની રહેશે કે આપેલ સંજોગોમાં એક સામાન્ય બુદ્ધિશાળી માણસે તેના જીવન માટે કોઈ અન્ય વિકલ્પ ન જણાતાં આત્મહત્યાનું આ આખરી પગલું ભરવાનું પસંદ કર્યું હોત કે કેમ.

૩.૫ વિદ્વાન એડવોકેટ શ્રી પંચાલે વધુમાં જણાવ્યું હતું કે આત્મહત્યાની નોંધ (સુસાઈડ નોટ) મૃતકના હસ્તાક્ષરમાં સાબિત થઈ હોવા છતાં, તે મૃતક દ્વારા તેના કામની જાળવવામાં આવતી દૈનિક ડાયરી હોવાનું માનવામાં

આવે છે અને તેથી કથિત વિવાદના સંદર્ભમાં સુસાઈડ નોટનું પુરાવાકીય મૂલ્ય ચકાસવું પડે, જે દુષ્પ્રેરણાનું અનુમાન કરવા માટે પણ નજીકની નિકટતા ધરાવતું નથી, જ્યાં અપીલકર્તાએ મૃતકને આત્મહત્યા કરવા મજબૂર કરવાના એકમાત્ર ઇરાદાથી ઉશ્કેર્યા હોય.

૩.૬ વિદ્વાન એડવોકેટ શ્રી પંચાલે વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે પ્રાસિક્યુશનના કેસ પરથી એવું માની શકાય નહીં કે અપીલકર્તાએ પોતાના વર્તન દ્વારા મૃતક આત્મહત્યા કરે તેવો ઇરાદો રાખ્યો હતો અને તે સંપૂર્ણપણે સિવિલ વિવાદ હતો, જેનો ઉકેલ માત્ર સિવિલ કોર્ટ દ્વારા જ લાવી શકાયો હોત, અને મૃતકે સિવિલ કોર્ટના નિર્ણયની રાહ જોવી જરૂરી હતી, અને જો મૃતકને અપીલકર્તા સામે કોઈ ફરિયાદ હતી, તો તેઓ સિવિલ કોર્ટ સમક્ષ રજૂ કરી શક્યા હોત, જ્યારે મુકદ્દમો પેન્ડિંગ હતો.

૩.૭ વિદ્વાન એડવોકેટ શ્રી પંચાલે વધુમાં સંકેત આપ્યો હતો કે દાવો મૃતક તેમજ આરોપી નંબર ૨ દ્વારા વર્તમાન અપીલકર્તા અને તેમની પત્ની સામે દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો. જો એમ હોત, તો મૃતક માટે વર્તમાન અપીલકર્તા સામે, અને તેનાથી પણ વધુ આરોપી નંબર ૨ સામે કોઈ આક્ષેપ કરવાનું કારણ નહોતું.

૩.૮ એડવોકેટ શ્રી પંચાલે વધુમાં જણાવ્યું હતું કે મૃતકે સ્વેચ્છાએ જગ્યા છોડી દીધી હતી અને 'બંધન' હોટેલ નજીકની જગ્યાએ પોતાનો વ્યવસાય શરૂ કર્યો હતો અને તેથી તેમને આત્મહત્યા કરવાનું કોઈ કારણ નહોતું, કારણ કે નાણાકીય મુશ્કેલીઓનો કોઈ કેસ ન હોત, અને જ્યારે સ્વીકૃત સ્થિતિ એ હતી કે મૃતક આરોપી નંબર ૨ ના સબ-ટેનન્ટ હતા, ત્યારે તેમણે આરોપી નંબર ૨ પાસેથી ડિપોઝિટની રકમ એટલે કે 'પગડી' માગવી જરૂરી હતી.

૩.૯ એડવોકેટ શ્રી પંચાલે વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે દાવાની મિલકત વાસ્તવમાં અપીલકર્તાની પત્નીની છે અને તેઓ માલિક હોવાથી, દાવો દાખલ કરતા પહેલા આંક-૨૧ વારો દસ્તાવેજ કરવામાં આવ્યો હતો. શ્રી પંચાલે રજૂઆત કરી હતી કે પ્રાસિક્યુશન ભાઈ ટીકમલાલ રમણલાલ તુવરની તપાસ કરવામાં નિષ્ફળ ગયું છે, જેમની સમક્ષ તારીખ ૩૧.૦૭.૨૦૦૩ ના રોજ આંક-૨૧ વાળા દસ્તાવેજ પર સહી કરવામાં આવી હતી. એડવોકેટ શ્રી પંચાલે રજૂઆત કરી હતી કે અપીલકર્તા સામે ભારતીય દંડ સંહિતા ની કલમ ૩૦૬ હેઠળ સજા માટે દુષ્પ્રેરણા ગણાય તેવો કોઈ કેસ બનતો નથી.

૪. ફરિયાદી વતી વિદ્વાન એડવોકેટ શ્રીમતી રેખા એચ. કાપડિયાની ગુજરાત રાજ્ય કાનૂની સેવા સત્તામંડળ દ્વારા નિમણૂક કરવામાં આવી હતી. તેણીએ

સખત રજૂઆત કરી હતી કે સુસાઈડ નોટ એ મૃતકનું નિવેદન છે. નિષ્ણાત અભિપ્રાયે સુસાઈડ નોટને માન્ય રાખી છે. વિવાદ ડિપોઝિટ અંગેનો હતો, જે વર્તમાન અપીલકર્તાને આપેલી 'પગડી'ની રકમ હતી અને અપીલકર્તા અને તેના માણસો દ્વારા મૃતકને સતત ધમકીઓ આપવામાં આવતી હતી, જેમણે ફરિયાદી એવી તેમની પત્નીને આ હકીકત જણાવી હતી, અને આત્મહત્યાની તારીખ પહેલાં પણ અપીલકર્તા અને અન્ય સહ-આરોપીઓ દ્વારા ધમકીઓ ચાલુ રહી હતી, અને તે કેસને આત્મહત્યા કરવાના ક્ષણિક/નજીકના કારણ માટે ભારતીય દંડ સંહિતા ની કલમ ૩૦૬ ની જોગવાઈઓ હેઠળ લાવશે, જ્યાં કેસના રેકૉર્ડ પર દુષ્પ્રેરણા સાબિત થશે.

૫. રાજ્ય વતી ઉપસ્થિત રહેલા વિદ્વાન એપીપી શ્રી રોહન રાવલે રજૂઆત કરી હતી કે વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટના જજે આરોપી નંબર ૧ અને ૨ ને સજા કરવામાં ઉદારતા દર્શાવી છે. આત્મહત્યા કર્યાના એક દિવસ પહેલાં સુધી સતત ધમકીઓ આપવાનું રેકૉર્ડ પર સાબિત થયું છે અને ભારતીય દંડ સંહિતા ની કલમ ૩૦૬ અને ૧૦૭ હેઠળ પ્રથમ દર્શનીય કેસ આકર્ષિત થશે, અને જ્યારે દસ્તાવેજ પુરાવા અને ફરિયાદીની જુબાની દ્વારા કેસ પોતે જ સાબિત થાય છે, જેને સુસાઈડ નોટ માટે નિષ્ણાતના અભિપ્રાયનું સમર્થન છે, ત્યારે વધુ કોઈ કડક પુરાવાની જરૂર રહેશે નહીં. વિદ્વાન એપીપી એ રજૂઆત કરી હતી

કે કેસની ગંભીરતા વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટના જજ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલી સજામાં વધારો કરવાની માંગ કરે છે.

૬. ફોજદારી અપીલ નંબર ૨૧૦૭/૨૦૦૫ માં સજા વધારવા માટે ફોજદારી કાર્યરિતી સંહિતા ની કલમ ૩૭૭ હેઠળ પ્રાર્થના કરવામાં આવી છે. મજકૂર કલમ આરોપીને તેની બરીઅત (નિર્દોષ છુટકારા) અથવા સજામાં ઘટાડા માટે દલીલ કરવાની પરવાનગી આપે છે. કલમ ૩૭૭ ની અપોપ-કલમ (૩) નીચે મુજબ વંચાય છે:-

"(૩) જ્યારે સજાની અપર્યાપ્તતાના આધારે તેની સામે અપીલ દાખલ કરવામાં આવી હોય, ત્યારે સેશન્સ કોર્ટ અથવા, પ્રસંગોપાત, હાઈકોર્ટ આરોપીને સજામાં આવા વધારા સામે કારણ દર્શાવવાની વ્યાજબી તક આપ્યા વિના સજામાં વધારો કરશે નહીં અને કારણ દર્શાવતી વખતે, આરોપી તેની બરીઅત માટે અથવા સજામાં ઘટાડા માટે દલીલ કરી શકે છે."

૭. પ્રાસિક્યુશને ફરિયાદપક્ષના સાહેદ ૧ ડૉક્ટર અરવિંદ કાપડિયા કાંતિલાલની તપાસ કરી, જેમણે જણાવ્યું હતું કે તારીખ ૨૪.૦૮.૨૦૦૪ ના રોજ, જ્યારે તેઓ જનરલ હોસ્પિટલ, મહેસાણા ખાતે બપોરે ૧:૦૦ વાગ્યે હતા ત્યારે આશરે ૪૦ વર્ષની વયના દર્દી સતીશકુમાર રમણલાલ

તુવરને પડોશી મહેશભાઈ ગોવર્ધનભાઈ પટેલ દ્વારા એવી હિસ્ટ્રી સાથે લાવવામાં આવ્યા હતા કે તેમણે કોઈ પ્રવાહી પીધું હતું. દર્દી બેભાન હતો. સાક્ષીએ દર્દીની તપાસ કરી હતી, તેમણે બ્લડ પ્રેશર તપાસ્યું હતું અને નસો પણ તપાસી હતી. આંખોની કીકીઓ સંકોચાઈ ગઈ હતી, જે પ્રકાશ સામે પ્રતિક્રિયા આપતી હતી. જનરલ હોસ્પિટલ, મહેસાણાના પૂર્ણકાલીન તબીબ દ્વારા દર્દીની તપાસ કરવામાં આવી હતી, જેમણે સારવાર આપી હતી અને જ્યારે પરિસ્થિતિ ગંભીર જણાઈ ત્યારે દર્દીને બપોરે ૧૪:૦૦ કલાકે સિવિલ હોસ્પિટલ, અમદાવાદ ખાતે ટ્રાન્સફર કરવામાં આવ્યા હતા. મરણોન્મુખ નિવેદન નોંધવા માટે સંબંધિત પોલીસ કોન્સ્ટેબલને આ હકીકત જણાવવામાં આવી હતી. સાક્ષીએ જણાવ્યું હતું કે ગેસ્ટ્રિક લેવેજ સાચવવામાં આવ્યું હતું. તેમણે આંક-૧૪ પર ૨જૂ કરેલું પ્રમાણપત્ર મૃતકના સંબંધમાં છે.

૭.૧ ફરિયાદપક્ષના સાહેદ ૨ ડૉક્ટર ચંદ્રકાંત બચુભાઈ પટેલ ૨૪.૦૮.૨૦૦૪ ના રોજ સિવિલ હોસ્પિટલ, અમદાવાદ ખાતે પોસ્ટમોર્ટમ રૂમમાં પોતાની ફરજ બજાવી રહ્યા હતા અને તેમની જુબાની મુજબ, તે દિવસે આશરે ૫:૩૦ વાગ્યે, એ.એસ.આઈ. બકલ નંબર ૪૭૧૦ સતીશકુમાર રમણલાલ તુવરનો મૃતદેહ લાવ્યા હતા. પોસ્ટમોર્ટમ રિપોર્ટમાં વર્ણવેલી વિગતો દર્શાવે છે કે પ્રાથમિક સારવાર મહેસાણા સિવિલ હોસ્પિટલ ખાતે આપવામાં આવી હતી

અને વધુ સારવાર માટે ટ્રાન્સફર કરવા પર, તેમને અમદાવાદ સિવિલ હોસ્પિટલ લાવવામાં આવ્યા હતા અને C.M.O. ડૉક્ટર દ્વારા તપાસ કરવામાં આવતાં, તેમને ૧૬:૧૫ કલાકે મૃત જાહેર કરવામાં આવ્યા હતા. પોસ્ટમોર્ટમ સાંજે ૫:૪૫ વાગ્યે હાથ ધરવામાં આવ્યું હતું, જે ૬:૪૫ વાગ્યે પૂર્ણ થયું હતું. ડૉક્ટરે જણાવ્યું હતું કે મૃતકે ૨૪.૦૮.૨૦૦૪ ના રોજ આશરે ૧૧ વાગ્યે મહેસાણા 'બંધન' હોટેલ નજીક કોઈ ઝેરી પદાર્થ ગટગટાવ્યો હતો અને મહેસાણા સિવિલ હોસ્પિટલમાં પ્રાથમિક સારવાર આપવામાં આવી હતી અને ત્યારબાદ વધુ સારવાર માટે ટી.સી. મેમો સાથે દર્દીને ૪:૧૫ વાગ્યે અમદાવાદ સિવિલ હોસ્પિટલ લાવવામાં આવ્યા હતા.

૭.૨ F.S.L. રિપોર્ટનો સંદર્ભ આપ્યા પછી મૃત્યુનું કારણ દર્શાવતાં ડૉક્ટરે જણાવ્યું હતું કે પ્રવાહીમાં મેલાથિઓન ઓર્ગેનો ફોસ્ફરસ મળી આવ્યું હતું અને મૃત્યુનું કારણ ઝેરી પદાર્થનું સેવન હતું. P.M. રિપોર્ટ તેમણે પુરાવામાં આંક-૧૬ પર રજૂ કર્યો હતો. ડૉક્ટરે સ્પષ્ટ કર્યું હતું કે ઓર્ગેનો ફોસ્ફરસ એ એક પ્રકારનું કેમિકલ હતું અને ડૉક્ટરના જણાવ્યા મુજબ જો વાસી ખોરાક લેવામાં આવે તો શરીરમાં કેમિકલ રિએક્શન થાય છે, જે મહત્વના અંગોને નુકસાન પહોંચાડે છે, અથવા આવા ઝેરી પદાર્થનું સેવન આકસ્મિક હોઈ શકે છે. ડૉક્ટરને મૃતકના મોંના બહારના ભાગે કે હોઠ પર કોઈ ઈજા જણાઈ નહોતી.

૮. પ્રાસિક્યુશને જંતુનાશકની ખરીદી અંગેની વિગતો રેકૉર્ડ પર આણી નથી. ડૉક્ટરના જણાવ્યા મુજબ આવો પદાર્થ વાસી ખોરાકની સામગ્રીમાં મળી શકે છે, જે કેમિકલ અસર કરે છે અને અંતે શરીરના મહત્વના અંગોને નુકસાન પહોંચાડે છે. સેવન આકસ્મિક હતું કે ઈરાદાપૂર્વકનું, તે સાબિત થવું જરૂરી હતું. નમૂનો માર્ક-A ખાતરનો લોખંડનો ડબ્બો બતાવવામાં આવ્યો હતો, જેમાં ૧૦ મિલી. લાલ ચટક બદામી રંગનું પ્રવાહી હતું, જે પોલીસે પંચોની હાજરીમાં જપ્ત કર્યું હતું, જેમાંથી વિશિષ્ટ દુર્ગંધ આવતી હતી. જપ્ત કરાયેલ જંતુનાશકની ખરીદી અંગે પોલીસે વધુ તપાસ કરવાની જરૂર હતી. મૃતક પાસે આવું જંતુનાશક કઈ રીતે આવ્યું તે સાબિત થવું જરૂરી હતું.

૯. ફરિયાદીએ ફરિયાદપક્ષના સાહેદ ૩ તરીકે તે જ હકીકતો પુનરાવર્તિત કરી છે, જે ફરિયાદમાં જણાવવામાં આવી છે. ફરિયાદીના જણાવ્યા મુજબ તેના પતિ સોફા લાઈનિંગના વ્યવસાયમાં હતા. દુકાન ગુલપુર બસ સ્ટેન્ડ સામે, અશોકા ગેસ્ટ હાઉસની બાજુમાં હતી. ફરિયાદીએ જણાવ્યું હતું કે આરોપી નંબર ૨ ચૌહાણ જમનાદાસ મંગીલાલને રૂ. ૧,૦૦,૦૦૦/- 'પગડી' આપવામાં આવી હતી અને તેના પતિ દ્વારા દર મહિને રૂ. ૫૦૦/- ભાડું ચૂકવવામાં આવતું હતું. ફરિયાદીએ કોર્ટમાં આરોપી નંબર ૨ જમનાદાસને

ઓળખી બતાવ્યા હતા. તેણીએ વધુમાં જણાવ્યું હતું કે વર્તમાન અપીલકર્તા દુકાનના માલિક હતા અને ફરિયાદીના જણાવ્યા અનુસાર દુકાનના માલિક એટલે કે અપીલકર્તા પટેલ ગાંડાલાલ જોઈતારામે આરોપી નંબર ૨ ચૌહાણ જમનાદાસ મંગીલાલને દુકાન આપી હતી અને આરોપી નંબર ૨ એ તેના પતિને દુકાન આપી હતી.

૧૦. સામાવાળા નંબર ૨ ના વિદ્વાન એડવોકેટ શ્રી શ્રીકર એચ. ભટ્ટે જણાવ્યું હતું કે ફરિયાદીની જુબાની દાવાની પ્લીડિંગ્સથી વિપરીત છે, જ્યાં રાજ્ય દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અપીલમાં સામાવાળા નંબર ૨ ના વિદ્વાન એડવોકેટ શ્રી ભટ્ટે રજૂઆત કરી હતી કે રેગ્યુલર સિવિલ સુટ નંબર ૩૧૫/૦૩ મૃતક તેમજ આરોપી નંબર ૨ દ્વારા સંયુક્ત રીતે મિલકતના માલિકો એવા મંજુલાબેન ગાંડાલાલ પટેલ અને ગાંડાલાલ જોઈતારામ પટેલ સામે દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો અને મૃતક તેમજ આરોપી નંબર ૨ બંનેએ વાદી તરીકે એવી રજૂઆત કરી હતી કે તે બંનેએ વર્ષ ૧૯૯૪ માં સામાવાળાઓ પાસેથી રૂ. ૫૦૦/- ના માસિક ભાડેથી દુકાન નંબર ૧૭ વાળી દાવાની મિલકત લીધી હતી અને સામાવાળાઓને 'પગડી' તરીકે રૂ. ૧,૦૦,૦૦૦/- ચૂકવ્યા હતા, અને છેલ્લે સામાવાળાઓએ ૦૧.૦૧.૨૦૦૦ ના રોજ ભાડાની પહોંચ આપી હતી, અને મિલકતની

કિંમત વધતાં, સામાવાળાઓ કોઈને કોઈ બહાને વાદીને બેદખલ કરવાનો પ્રયાસ કરી રહ્યા હતા અને દસ્તાવેજ આંક-૨૧ લખાવી લીધો હતો.

૧૦.૧ વિદ્વાન એડવોકેટ શ્રી શ્રીકર એચ. ભટ્ટે જણાવ્યું હતું કે આંક-૨૧ વારો દસ્તાવેજ આરોપી નંબર ૨, જેઓ દાવાના વાદી નંબર ૧ હતા, તેમની જાણ વગર લખવામાં આવ્યો હતો. શ્રી ભટ્ટે રજૂઆત કરી હતી કે સમયસર કાનૂની સલાહના અભાવે આરોપી નંબર ૨ ને જેલમાં જવું પડ્યું હતું, બાકી દોષસિદ્ધિનો કોઈ કેસ નહોતો. આથી રજૂઆત કરી કે સજા વધારવા માટે રાજ્યનો કોઈ કેસ સામાવાળા સામે ટકી શકે તેમ નથી.

૧૧. ફરિયાદીના પુરાવાનું મૂલ્યાંકન કરતાં એવું માલૂમ પડે છે કે તે રેગ્યુલર સિવિલ સુટ નંબર ૩૧૫/૨૦૦૩, આંક-૫ મનાઈદુકમ અરજીમાં જે પ્લીડિંગ કરવામાં આવ્યું હતું તેનાથી વિપરીત ચાલે છે, જે ટ્રાયલના આંક-૨૩ પર રેકૉર્ડ પર મૂકવામાં આવ્યું હતું.

૧૨. વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટના જજે ફરિયાદપક્ષના સાહેદ ૩ એટલે કે ફરિયાદીના પુરાવાનો પંચોના પુરાવા સાથે સંદર્ભ આપીને એવા નિષ્કર્ષ પર આવ્યા કે મૃતક સતીશકુમાર રમણલાલ તુવર બીમાર નહોતા અને તેમનું કુદરતી મૃત્યુ થયું નહોતું. ફરિયાદીનો આક્ષેપ એવો હતો કે તેના પતિએ આત્મહત્યા કરી

હતી. વિદ્વાન જજે ફરિયાદપક્ષના સાહેદ ૧ અને ફરિયાદપક્ષના સાહેદ ૨ ના પુરાવા પર આધાર રાખીને અવલોકન કર્યું કે સાક્ષીઓએ, નિષ્ણાતો તરીકે પ્રમાણિત કર્યું છે કે સતીશકુમાર રમણલાલ તુવરનું મૃત્યુ ન તો મનુષ્યવધ છે કે ન તો કુદરતી, પરંતુ ઝેરી પદાર્થનું સેવન કરવાને કારણે તેમનું અવસાન થયું છે.

૧૩. તપાસ અધિકારીએ બનાવની જગ્યાની મુલાકાત લેતી વખતે ઝેરી પદાર્થની બોટલ એકત્રિત કરી હતી, જે મૃતકે ગટગટાવી હતી અને વિદ્વાન જજે ફરિયાદપક્ષના સાહેદ ૮ મંગળસિંહ વાઘેલા આંક-૩૫, ફરિયાદપક્ષના સાહેદ ૭ અબ્બાસખાન ઇમ્તિયાઝખાન આંક-૩૪ અને ફરિયાદપક્ષના સાહેદ ૧ અને ફરિયાદપક્ષના સાહેદ ૨, ડૉક્ટરો કે જેમને લોકસેવક ગણાવ્યા હતા, તેમના પુરાવા પર આધાર રાખતાં અવલોકન કર્યું કે તેઓ આરોપીઓ સામે કોઈ વ્યક્તિગત પૂર્વગ્રહ ધરાવતા ન હોય કે આરોપીઓ સાથે દુશ્મનાવટ ન હોય, તેથી તેમની સામે ખોટી જુબાની આપવાનું કોઈ કારણ ન હોય અને આથી મૃત્યુને આપઘાત ગણાવ્યો હતો.

૧૪. ફરિયાદીના ફરિયાદપક્ષના સાહેદ ૩ તરીકેના પુરાવામાં તથ્યો પર વધુમાં નોંધાયું છે કે દુકાન આશરે ૧૦ વર્ષથી ભાડાના ધોરણે હતી અને ત્યારબાદ, વર્તમાન અપીલકર્તાએ દુકાન ખાલી કરાવી દીધી હતી અને માલ-સામાન

લઈ ગયા હતા. વાદીએ માલસામાનની કિંમત દોઢ લાખ આંકી હતી અને તેણીના જણાવ્યા મુજબ દુકાનમાં રહેલો સામાન બળજબરીથી લઈ જવામાં આવ્યો હતો. મૃતકે રૂ. ૧,૦૦,૦૦૦/- પરત માગ્યા હતા, જે આરોપી નંબર ૨ ચૌહાણ જમનાદાસ મંગીલાલને 'પગડી' તરીકે આપવામાં આવ્યા હતા, પરંતુ રૂ. ૧,૦૦,૦૦૦/- ની મજકૂર રકમ ક્યારેય પરત કરવામાં આવી નહોતી.

૧૪.૧ ફરિયાદી વધુમાં જણાવે છે કે ફરિયાદની તારીખ સુધી, ડિપોઝિટની રકમ કે માલસામાનની કિંમત તેને પરત કરવામાં આવી નથી. વર્તમાન અપીલકર્તા આરોપી નંબર ૧ દ્વારા ધમકી આપીને દુકાનનો કબજો પડાવી લેવામાં આવ્યો હતો. તેણીએ સ્વેચ્છાએ જણાવ્યું કે કેસ તેમના દ્વારા દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો, જે ચાલુ હતો. ફરિયાદીના જણાવ્યા અનુસાર, પતિનું મૃત્યુ ૩૦.૦૮.૨૦૦૪ ના રોજ થયું હતું અને કારણ કોઈ દવા પીવાનું હતું, અને જણાવ્યું કે તેના પતિ બીમાર નહોતા.

૧૪.૨ ફરિયાદીએ પોતાની જુબાનીમાં જણાવ્યું હતું કે તેમનામાંથી પાંચ જણ તેના પતિને ધમકી આપતા હતા. આરોપી નંબર ૧ એટલે કે વર્તમાન અપીલકર્તા એવી ધમકી આપતા હતા કે તેઓ તે પાંચેયને મારી નાખશે. આરોપીઓ ધમકી આપવા માટે દુકાને આવતા તેમજ તેમને ધમકી આપવા

ઘરે પણ આવતા હતા. ફરિયાદીએ જુબાનીમાં વધુમાં જણાવ્યું હતું કે જ્યારે પણ પતિ ઘરે આવતા ત્યારે તેઓ જીવથી મારી નાખવાની ધમકી વિશે વાત કરતા અને રડતા હતા. તેણીએ ગાંડાલાલ જોઈતારામ, જમનાદાસ, પરેશ પટેલ, અશ્વિન પટેલ અને આકાશભાઈના નામ આપ્યા, જેઓ મૃતકને ધમકી આપતા હતા. તેણીએ વધુમાં સ્પષ્ટ કર્યું કે પટેલ પરેશભાઈ અશ્વિનભાઈ અને આકાશભાઈ તેના પતિને શા માટે ધમકી આપતા હતા તેની તેને જાણ નહોતી. જોકે, તેના પતિ તેને કહેતા અને તેમના નામ આપતા હતા. ફરિયાદીના વર્ણન મુજબ તમામ હેરાનગતિથી કંટાળીને પતિએ નવી દુકાને આત્મહત્યા કરી લીધી હતી, જ્યાં દુકાનનું ભાડું મહિને રૂ. ૧૫૦૦/- હતું અને દુકાન માટે કોઈ ડિપોઝિટ ચૂકવવામાં આવી નહોતી. બનાવ સમયે ફરિયાદી પોતાની નોકરી પર વિસનગર ખાતે હતી. ફરિયાદીએ પોતાની ફરિયાદ આંક-૧૮ ને ઓળખી બતાવી હતી.

૧૪.૩ ફરિયાદીની વધુ જુબાની મુજબ, મૃત્યુ પહેલાં પતિએ એક લખાણ કર્યું હતું.

ટ્રાયલ દરમિયાન, સીલબંધ પેકેટ ખોલવામાં આવ્યું હતું જેમાંથી ફરિયાદીને એક નોટબુક બતાવવામાં આવી હતી, જે આંક-૧૯ પર પુરાવામાં મૂકવામાં આવી હતી, જેને બી/૧ તરીકે માર્ક કરવામાં આવી હતી, અને માર્ક એ/૧ અને એઆઈ/૧/૭ થી ૧૪ પણ આંક-૨૦ પર પુરાવામાં મૂકવામાં આવ્યા હતા.

૧૪.૪ ઉલટતપાસમાં, સાક્ષીએ જણાવ્યું હતું કે તેના પતિ આશરે ૧૦ વર્ષથી દુકાને બેસતા હતા. તેના પતિએ આરોપી નંબર ૨ ને 'પગડી' તરીકે રૂ. ૧,૦૦,૦૦૦/- આપ્યા હતા, જ્યારે કોઈ ભાગીદારી કરાર નહોતો. ભાડું દર મહિને રૂ. ૫૦૦/- હતું. તેણીએ એ સૂચનનો ઇનકાર કર્યો હતો કે આરોપી નંબર ૨ સાથે તેના પતિનો તારીખ ૧૦.૦૯.૧૯૮૮ નો ભાગીદારી કરાર હતો. જોકે, તેણીએ ભારપૂર્વક જણાવ્યું હતું કે દુકાનમાં આરોપી નંબર ૨ અને તેના પતિ વિવિધ વ્યવસાયો કરતા હતા. તેણીએ જુબાની આપી હતી કે તેના પતિએ ડીએસપીને પણ એવી ફરિયાદ આપી હતી જેમાં આક્ષેપ કરાયો હતો કે આરોપી નંબર ૨ દુકાન પચાવી પાડશે. ફરિયાદ તેના પતિએ આરોપી નંબર ૨ ની સાથે મળીને દાખલ કરી હતી. ઉલટતપાસ દરમિયાન, રેગ્યુલર સિવિલ સુટ નંબર ૩૧૫/૦૩ માં આંક-૫ ની નકલ આંક-૨૩ પર પુરાવામાં મૂકવામાં આવી હતી.

૧૪.૫ ઉલટતપાસમાં, રેકૉર્ડ પર આવ્યું છે કે જે દુકાન બીજી જગ્યાએ હતી, એટલે કે 'બંધન' હોટેલ નીચેની જગ્યાનો સંદર્ભ આપતાં જ્યાં મૃતકે આત્મહત્યા કરી હતી, ફરિયાદીએ જણાવ્યું હતું કે તેના પતિ છેલ્લા ૮ થી ૯ મહિનાથી ત્યાં દુકાન ચલાવતા હતા અને તે સમયગાળા દરમિયાન તેના પતિ આરોપી નંબર ૨ ની સાથે કોર્ટમાં જતા હતા. તેણીએ એ સૂચનનો ઇનકાર કર્યો હતો

કે આરોપી નંબર ૨ એ તેના પતિને ધમકી આપી નહોતી અને એ સૂચનનો પણ ઇનકાર કર્યો હતો કે તેના પતિ દેવામાં હોવાથી જીવનથી કંટાળીને આત્મહત્યા કરી લીધી હતી. આંક-૧૯ અને ૨૦ વાળી ડાયરી દુકાનમાંથી મેળવવામાં આવી હતી. તેણીએ તેના પતિને ઘરે ડાયરી લખતા જોયા હોવાનો ઇનકાર કર્યો હતો. તેણીએ એ પણ વાત સ્વીકારી હતી કે ફરિયાદમાં આરોપી નંબર ૩, ૪ અને ૫ ના નામ આપવામાં આવ્યા નહોતા.

૧૪.૬ ફરિયાદીના પુરાવા પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે ડિપોઝિટની રકમ આરોપી નંબર ૨ ચૌહાણ જમનાદાસ મંગીલાલ દ્વારા લેવામાં આવી હતી, જ્યારે વર્તમાન અપીલકર્તાને ડિપોઝિટની રકમ સાથે કોઈ લેવાદેવા નહોતી. વર્તમાન અપીલકર્તા અને તેમની પત્ની સામે આરોપી નંબર ૨ અને મૃતકે વાદી તરીકે સંયુક્ત રીતે દાવો દાખલ કર્યો હતો. અપીલકર્તાએ દુકાન મિલકત સબ-લેટ કરવા અંગે વાંધો ઉઠાવ્યો હતો તે બાબતને ધ્યાનમાં રાખીને આરોપી નંબર ૨ દ્વારા મૃતક સાથે મળીને અપીલકર્તા સામે ફરિયાદ દાખલ કરવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો હોવાનું જણાય છે.

૧૪.૭ વધુમાં જે હકીકત ઉભરી આવે છે તે એ છે કે મૃતક આશરે ૧૦ વર્ષથી દુકાનમાં કામ કરતા હતા. તેથી 'પગડી' રકમ તરીકે દર્શાવેલ રકમ લગભગ ૧૦ વર્ષ પહેલા આપવામાં આવી હશે. આરોપી નંબર ૨ મૃતકને દુકાનની

મિલકતમાં લાવ્યા, તે ભાગીદારી હતી કે સબ-લેટિંગ તે સિવિલ કોર્ટ દ્વારા નક્કી કરવાનો મુદ્દો છે. જોકે, પ્રથમ દર્શનીય રીતે હકીકત એ રહે છે કે અપીલકર્તાને 'પગડી'ની રકમ સાથે કોઈ સંબંધ નહોતો. દાવો આરોપી નંબર ૨ અને મૃતક દ્વારા દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો. લખાણ, જે આંક-૨૧ ના સ્વરૂપમાં છે તે મૃતક અને વર્તમાન અપીલકર્તાની પત્ની વચ્ચે તારીખ ૩૧.૦૭.૨૦૦૩ ના રોજ થયેલું છે. મૃતકે ૨૪.૦૮.૨૦૦૪ ના રોજ ઝેર પીધું હતું, જે આંક-૨૧ વાળા લખાણથી લગભગ એક વર્ષ પછી થાય છે. આથી, મૃતકનું આત્મહત્યા કરવાનું કૃત્ય પણ દસ્તાવેજ આંક-૨૧ સાથે કોઈ સીધો સંબંધ ધરાવતું નથી.

૧૪.૮ અગાઉ નોંધ્યા મુજબ, આરોપી નંબર ૨ પહેલાથી જ સજા ભોગવી ચૂક્યો છે. તેણે દોષસિદ્ધિના ચૂકાદા સામે કોઈ અપીલ કરી નહોતી.

૧૫. મૃતકના લખાણો એ અવિવાદિત હકીકત છે. ફરિયાદપક્ષના સાહેદ ૬ દર્શનભાઈ મગનલાલ પટેલ તરીકે નિષ્ણાતનો અભિપ્રાય રેકૉર્ડ પર છે. હસ્તાક્ષર નિષ્ણાતે હસ્તાક્ષરની તેમની તપાસ પ્રક્રિયાની વિગતો આપી છે. મૃતકના હસ્તાક્ષરને નકારવા માટે ઉલટતપાસ દ્વારા રેકૉર્ડ પર કંઈપણ સબળ લાવી શકાયું નથી. આસિસ્ટન્ટ એક્ઝામિનર ઓફ કવેશ્ચનડ

ડોક્યુમેન્ટ્સ, H.P.B., F.S.L., G.S., ગાંધીનગરનો અભિપ્રાય નીચે મુજબ છે:

"મેં ગાંધીનગર ખાતેની મારી પ્રયોગશાળામાં જરૂરી વૈજ્ઞાનિક સાધનોની મદદથી હસ્તાક્ષરની ઓળખ, બનાવટ શોધી કાઢવા અને સંલગ્ન વિષયોના તમામ પાસાઓમાં આ કેસના મૂળ દસ્તાવેજોની કાળજીપૂર્વક અને સંપૂર્ણ તપાસ કરી છે.

મારો અભિપ્રાય કે "'ડી૧, ડી૨' તરીકે ચિહ્નિત લાલ વર્તુળવાળા વિવાદિત લખાણો અને 'એન૧, એન૧/૧ થી એન૧/૧૯' તરીકે ચિહ્નિત લાલ વર્તુળવાળા કુદરતી લખાણો એક જ વ્યક્તિ દ્વારા લખાયેલા છે", નીચેના મુદ્દાઓ પર આધારિત છે.

વિવાદિત અને કુદરતી બંને લખાણો સામાન્ય લેખન લાક્ષણિકતાઓમાં સમાન છે જેમ કે હલનચલન જે આંગળીની અમુક ક્રિયા સાથે હાથની પ્રધાનતા ધરાવે છે, રેખાની ગુણવત્તા મુક્ત, સરળ અને સામાન્ય છે, ઝડપ-મધ્યમ છે અને કૌશલ્ય સ્પેસિંગ, એલાઈનમેન્ટ, ઢાળ, અક્ષરોના સંબંધિત કદ અને પ્રમાણમાં સમાન છે.

વિવાદિત લખાણો અક્ષરોના માળખા અને તેમના સંયોજનોની સૂક્ષ્મ અને અસ્પષ્ટ વિગતોમાં પણ કુદરતી લખાણો

સાથે મેળ ખાય છે. આવી કેટલીક વ્યક્તિગત વિશેષતાઓ છે, પ્રથમ ગુજરાતી અક્ષર બનાવવામાં હલનચલન...

...

...

કુદરતી અને વિવાદિત લખાણો કુદરતી લખાણોમાં એક કે બીજી જગ્યાએ સમાન રીતે મળી આવે છે. કુદરતી અને વિવાદિત લખાણો સુસંગત છે, વિવાદિત લખાણોમાં છન્નવેષ કે નકલના કોઈ ચિહ્નો નથી, તે મુક્તપણે લખાયેલા છે, વિવાદિત અને કુદરતી લખાણો વચ્ચે તપાસ અને સરખામણી માટે યોગ્ય અને પૂરતો ડેટા ધરાવે છે. મને કુદરતી વિવિધતાઓ સિવાય કોઈ મૂળભૂત તફાવત જણાતો નથી. ઉપર જણાવ્યા મુજબ સમાનતાના કેટલાક લક્ષણો યોગ્ય અને પૂરતા મળી આવ્યા છે. ટૂંકમાં વિવાદિત લખાણમાં જોવા મળતી તમામ મહત્વની સુવિધાઓ કુદરતી લખાણોમાં એક કે બીજી જગ્યાએ સમાન રીતે મળી આવે છે અને તે બે અલગ-અલગ વ્યક્તિઓના લેખનમાં આકસ્મિક રીતે મેળ ખાશે નહીં પરંતુ માત્ર સમાન લેખકત્વને કારણે છે. આ તમામ બાબતો મને ઉપરોક્ત અભિપ્રાય તરફ દોરી જાય છે."

૧૫.૧ જો દસ્તાવેજને સુસાઈડ નોટ તરીકે ગણવામાં આવે, તો ડાયરી એ જ છે જે મૃતક દ્વારા તેના વ્યવસાયના હિસાબો લખવા માટે રાખવામાં આવી હતી. આંક-૧૯ નું પહેલું પાનું માતા-પિતા, ભાઈ અને પરિવારના અન્ય સભ્યો પ્રત્યે પસ્તાવો વ્યક્ત કરે છે અને ક્ષમા માગે છે અને તેમને ખૂબ દુઃખ પહોંચાડ્યું હોવાનું કહીને માફી માટે પ્રાર્થના કરી છે. વધુમાં, તેમણે બેંક ઓફ બરોડાના સર્ટિફિકેટ અને તેમણે તે જ્યાં રાખ્યું હતું તે જગ્યાનો સંદર્ભ આપ્યો છે. આંક-૧૯ ના બીજા પાના પર એવા વ્યક્તિઓના નામોનો ઉલ્લેખ કરાયો છે અને જણાવાયું છે કે તેમના કારણે તેણે આત્મહત્યા કરવી પડી છે. તેમણે નામો ઉલ્લેખ્યા છે: (૧) પરેશ નારણભાઈ પટેલ (૨) અશ્વિન નારાયણભાઈ પટેલ અને તેમના સાગરીત રાધનપુર રોડ, મહાલક્ષ્મી સોસાયટીના રહીશ આકાશ ચૌધરીનો વી.બી. ફાઈનાન્સવાળા તરીકે સંદર્ભ આપ્યો છે. ત્યારબાદ, તેમણે વર્તમાન અપીલકર્તા તેમજ આરોપી નંબર ૨ ના નામ આપ્યા છે અને નોંધ કરી છે કે બંનેએ તેમની સાથે રૂ. ૧,૮૦,૦૦૦/- ની રકમની છેતરપિંડી કરી હતી.

૧૫.૨ ટ્રાયલ કોર્ટના જજે સુસાઈડ નોટ ધ્યાનમાં લેતી વખતે આરોપી નંબર ૩ થી ૫ ને નિર્દોષ છોડી મૂક્યા હતા. વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટના જજનું પેરા-૧૪ માં અવલોકન નીચે મુજબ છે:

"૧૪. આ કોર્ટ એવા નિષ્કર્ષ પર આવી હોવાથી કે મૃતક સતીશકુમાર રમણલાલ તુવરનું મૃત્યુ આપઘાતથી થયું છે, તેથી મૃતક સતીશકુમાર રમણલાલ તુવરના આપઘાતના મૃત્યુ માટે આરોપી વ્યક્તિઓ જવાબદાર છે કે કેમ તેનો નિર્ણય કરવાનો બાકી રહે છે. પ્રાસિક્યુશનનો કેસ એવો છે કે મૃતક સતીશકુમાર રમણલાલ તુવરને આરોપીઓ દ્વારા સતત ધમકી આપવામાં આવતી હતી. આ કોર્ટ કેસના ગુણદોષમાં પ્રવેશ કરે તે પહેલાં, અહીં નોંધવું જરૂરી છે કે પ્રાસિક્યુશન આરોપી નંબર ૩, ૪ અને ૫ ની સંડોવણી સૂચવતો કોઈ પુરાવા રજૂ કરવામાં સક્ષમ બન્યું નથી. ફરિયાદપક્ષના સાહેદ ૩ સરસ્વતીબેન સતીશકુમાર તુવર આંક-૧૭ એ માત્ર એટલી જ જુબાની આપી છે કે આરોપીઓ આવતા હતા અને મૃતકને ધમકી આપતા હતા પરંતુ આરોપી નંબર ૩, ૪ અને ૫ એ મૃતકને કયા સમયે અને કયા દિવસે અને કયા કારણસર ધમકી આપી હતી તે સરસ્વતીબેન દ્વારા જાહેર કરવામાં આવ્યું નથી. આ સિવાય પ્રાસિક્યુશને ગુનાની કમિશન સાથે સંબંધ ધરાવતા આરોપી નંબર ૩, ૪ અને ૫ ની સંડોવણી દર્શાવતો કોઈ પુરાવો રજૂ કર્યો નથી અને આ સંજોગોમાં જ્યારે આરોપી નંબર ૩, ૪ અને ૫ દ્વારા ભજવવામાં આવેલી ભૂમિકા અંગે રેકૉર્ડ પર વિશ્વસનીય, ભરોસાપાત્ર પુરાવા આવી રહ્યા નથી, ત્યારે આ કોર્ટ પાસે તેમની સામે મૂકવામાં આવેલા આરોપોમાંથી આરોપી નંબર ૩, ૪ અને ૫ નો નિર્દોષ છુટકારો નોંધવા સિવાય કોઈ વિકલ્પ રહેતો નથી."

૧૫.૩ તમામ આરોપીઓ દ્વારા આપવામાં આવેલી ધમકીઓ પર વિચાર કરતી વખતે, વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટના જજનો અભિપ્રાય હતો કે પ્રાસિક્યુશન આરોપી નંબર ૩, ૪ અને ૫ ની સંડોવણી સૂચવતો કોઈ પુરાવો રજૂ કરવામાં નિષ્ફળ ગયું છે અને ફરિયાદીએ માત્ર એટલું જ જણાવ્યું હતું કે આરોપીઓ આવતા હતા અને મૃતકને ધમકી આપતા હતા, પરંતુ ફરિયાદી મૃતકને ધમકી આપવાનો આક્ષેપ ધરાવતા આરોપી નંબર ૩, ૪ અને ૫ ને જોડવા માટેનો કોઈ સમય કે દિવસ કે કારણ જણાવવામાં નિષ્ફળ રહી છે. વિદ્વાન જજનો એવો પણ અભિપ્રાય હતો કે પ્રાસિક્યુશને આરોપી નંબર ૩ થી ૫ ની સંડોવણી કે ગુના સાથેનો સંબંધ દર્શાવતો કોઈ પુરાવો મૂક્યો નથી અને જે સંજોગોને વિશ્વસનીય અને ભરોસાપાત્ર ગણી શકાય તે રેકૉર્ડ પર સાબિત થયા નથી. આથી વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટના જજ દ્વારા આપવામાં આવેલા કારણોએ જજને આરોપી નંબર ૩, ૪ અને ૫ ના નિર્દોષ છુટકારાની નોંધ કરવા પ્રેરિત કર્યા હતા.

૧૫.૪ વર્તમાન અપીલકર્તા તેમજ આરોપી નંબર ૨ ના સંબંધમાં પુરાવા પર વિચાર કરતી વખતે, ટ્રાયલ કોર્ટના જજે તથ્યાત્મક પાસાં પર અવલોકન કર્યું હતું કે આરોપી નંબર ૨ ને વર્તમાન અપીલકર્તા આરોપી નંબર ૧ ની માલિકીની દુકાન સબ-લેટ કરવા માટે કોઈ કાયદા દ્વારા અધિકૃત કે

સશક્ત કરવામાં આવ્યા નહોતા. વધુમાં એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે આરોપી નંબર ૨ ને કોઈ પણ વ્યક્તિને દુકાન સબ-લેટ કરવા માટે સત્તા આપતો કોઈ ચોક્કસ કરાર નહોતો. ટ્રાયલ કોર્ટના જજે અવલોકન કર્યું કે આરોપી નંબર ૨ ને એ વાતનું જ્ઞાન હતું અને તેઓ સંપૂર્ણપણે વાકેફ હતા કે તેઓ દુકાનના માલિક નથી કે દુકાન સબ-લેટ કરી શકતા નથી. તે હકીકત છતાં તેમણે મૃતક સતીશકુમાર રમણલાલ તુવરને દુકાન સબ-લેટ કરી હતી.

૧૫.૫ વિદ્વાન જજનું વધુ અવલોકન એ હતું કે આરોપી નંબર ૨ એ મૃતકને દુકાન સબ-લેટ કરવાના બદલામાં રૂ. ૧,૦૦,૦૦૦/- ની માતબર રકમ આપવા મનાવી લીધા હતા, અને તેઓ રૂ. ૧,૦૦,૦૦૦/- ની રકમથી સંતુષ્ટ નહોતા અને તેમણે મૃતકને રૂ. ૧,૦૦,૦૦૦/- ઉપરાંત રૂ. ૫૦૦/- ભાડું ચૂકવવા પણ કહ્યું હતું. મૃતકની જરૂરિયાતને અત્યંત ગંભીર ગણવામાં આવી હતી અને તેથી તેમણે આરોપી નંબર ૨ ના ગેરકાયદેસર કૃત્ય સમક્ષ આત્મસમર્પણ કર્યું હતું અને રૂ. ૧,૦૦,૦૦૦/- ની રકમ સોંપી હતી અને આરોપી નંબર ૨ ને નિયમિતપણે દર મહિને રૂ. ૫૦૦/- ભાડું પણ ચૂકવતા હતા, જોકે આરોપી નંબર ૨ તે મેળવવા માટે હકદાર નહોતા, કારણ કે મજકૂર કૃત્યને કાયદા દ્વારા માન્યતા આપવામાં આવી નહોતી. વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટના જજનું અવલોકન એ હતું કે પુરાવામાં રજૂ

કરાયેલા દસ્તાવેજની ફોટોકોપી ઇવિડન્સ એક્ટની જોગવાઈઓ મુજબ સાબિત થઈ નહોતી, અને અંતે એવો નિષ્કર્ષ કાઢ્યો કે મૃતક આરોપી નંબર ૧ અને ૨ વચ્ચે પીસાયા હતા.

૧૫.૬ એવું પણ અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે મૃતકે દસ્તાવેજ કરી આપીને આરોપી નંબર ૧ ને મદદ કરી હતી અને ૦૯.૦૮.૨૦૦૩ ના રોજ કાગળ પર દુકાનનો કબજો આરોપી નંબર ૧ ને સોંપી દીધો હતો અને ત્યારપછી તુરંત જ, ફરિયાદ દાખલ કરીને કે સિવિલ લિટિગેશન દાખલ કરીને આરોપી નંબર ૨ દ્વારા તેમનો દુરુપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો અથવા ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો, જેમાં અન્ય બાબતો સાથે એવું અવલોકન કરાયું કે તેમની સહીઓ કપટપૂર્ણ સાધનો દ્વારા કાગળ પર લેવામાં આવી હતી.

૧૫.૭ આથી વિદ્વાન જજે ફરિયાદીના પુરાવાની પ્રશંસા કરતાં એવો અભિપ્રાય બાંધ્યો કે તેણીના પુરાવાથી એ વાત જાહેર થઈ કે આરોપી નંબર ૨ છેલ્લા ૧૦ વર્ષથી દુકાનનું ભાડું મેળવી રહ્યા હતા, અને આરોપી નંબર ૨ મૃતક પાસેથી દુકાનનું ભાડું વસૂલવા માટે કાયદેસર રીતે અધિકૃત નહોતા. વધુમાં એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે આરોપી નંબર ૨ એવો બચાવ લીધો હતો કે મૃતક તેમની પેઢીના ભાગીદાર હતા, જે હકીકત ફરિયાદી દ્વારા નકારવામાં આવી હતી. આથી ટ્રાયલ કોર્ટે અવલોકન કર્યું કે મૃતક ભાગીદાર

નહોતા, પરંતુ દુકાનના સબ-ટેનન્ટ હતા અને મૃતકને આરોપી નંબર ૨ દ્વારા કપટપૂર્ણ સાધનો વડે મિલકતમાં લાવવામાં આવ્યા હતા અને દુકાનમાં પ્રવેશ માટે રૂ. ૧,૦૦,૦૦૦/- ની અવેજ રકમ લેવામાં આવી હતી, તેથી આરોપી નંબર ૨ જાણતા હતા અને સંપૂર્ણપણે વાકેફ હતા કે તેમનું કૃત્ય કાયદા દ્વારા માન્ય નથી. આથી વિદ્વાન જજનો અભિપ્રાય હતો કે કાનૂની કૃત્ય કરવાનો લોપ એ ભારતીય દંડ સંહિતા ની કલમ ૧૦૭ માં ઉદ્દેખિત 'મદદ' શબ્દ સમાન ગણાશે.

૧૫.૮ વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટના જજનો અભિપ્રાય હતો કે તે આરોપી નંબર ૨ હતા જેમણે મૃતક પાસેથી પૈસા લીધા હતા અને કાનૂની કૃત્ય કરવાના આરોપી નંબર ૨ ના લોપને ભારતીય દંડ સંહિતા ની કલમ ૧૦૭ હેઠળ વ્યાખ્યાયિત કર્યા મુજબ મદદના સ્વરૂપમાં ઉશ્કેરણી ગણવામાં આવી હતી. ફરિયાદીની જુબાનીનો સંદર્ભ આપતાં, વિદ્વાન જજે વિચાર્યું કે આરોપી નંબર ૨ એ એવી પરિસ્થિતિ ઊભી કરી હતી કે જેનાથી મૃતક સતીશકુમાર રમણલાલ તુવર પાસે આત્મહત્યા કરવા સિવાય બીજો કોઈ વિકલ્પ બચ્યો નહોતો.

૧૫.૯ આંક-૧૯ ના લખાણના સંદર્ભમાં, વિદ્વાન જજનો અભિપ્રાય હતો કે પ્રાસિક્ષ્યુશન આરોપી નંબર ૧ અને ૨ નો વાંક સાબિત કરવામાં સફળ રહ્યું છે. વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટના જજે નોંધ્યું કે આરોપી નંબર ૨ એ રૂ.

૧,૦૦,૦૦૦/- મેળવીને મૃતકને છેતર્યા હતા અને બીજી તરફ, આરોપી નંબર ૧ એ આરોપી નંબર ૨ ના ગેરકાયદેસર કૃત્ય, લોપ અને કમિશનનો લાભ લીધો હતો. આરોપી નંબર ૨ અને મૃતકને દુકાનમાંથી બેદખલ કરવામાં આવ્યા હતા. મૃતકને દુકાનમાંથી હાંકી કાઢવામાં આવ્યા હતા અને જ્યારે તેમણે તેમની કાયદેસરની લેણી રકમ માગી ત્યારે આરોપી નંબર ૨ એ તેમને ના પાડી દીધી હતી. એટલું જ નહીં, પણ આરોપી નંબર ૨ દ્વારા તેમને ધમકી આપવામાં આવી હતી, અને આરોપી નંબર ૧ એ દુકાનનો કબજો પરત કર્યો નહોતો.

૧૫.૧૦ વિદ્વાન જજે મૃતકને ઓછી આવક ધરાવતા માણસ ગણાવ્યા, જેઓ ધંધો ચલાવવા માટે કોઈ જગ્યા વગર પરિવારનો ગુજરાન મુશ્કેલીથી ચલાવી શકતા હતા અને જ્યારે આરોપી નંબર ૨ એ પૈસા પરત કરવાની ના પાડી દીધી અને જ્યારે આરોપી નંબર ૧ એ તેમને દુકાનમાંથી હાંકી કાઢ્યા, ત્યારે મૃતકને મદદ કરનાર કોઈ નહોતું, અને આવી પરિસ્થિતિમાં, માણસ નાણાકીય સંકટ પરવડી શકે નહીં, જ્યાં બાળકોને ખવડાવવાના હોય અને પત્નીનું ભરણપોષણ કરવાનું હોય, અને બાળકોના શિક્ષણ અને પરિવાર માટે પણ પૂરતા ભંડોળની જરૂર હોય, અને જો કોઈ વ્યક્તિ એવી પરિસ્થિતિમાં મુકાય કે જ્યાં તે ન તો કમાઈ શકે કે ન તો તેના કાયદેસરના લેણાં મેળવી શકે, તો વિદ્વાન જજને લાગ્યું કે મૃતક સમક્ષ એવો તણાવપૂર્ણ

પ્રશ્ન ઊભો થાય કે આ સ્વાર્થી દુનિયામાં કેવી રીતે જીવવું અને આથી ધારણાના આધારે, વિદ્વાન જજે વિચાર્યું કે મૃતક સતીશકુમાર રમણલાલ તુવરે એવા છેલ્લા શબ્દો લખ્યા હતા કે આરોપી નંબર ૨ અને ૧ દ્વારા તેમની સાથે રૂ. ૧,૮૦,૦૦૦/- ની છેતરપિંડી કરવામાં આવી છે. આ રકમ માતબર અને મોટી ગણવામાં આવી હતી અને તેમની સાથે છેતરપિંડી, કપટ અને ઇનકાર તથા ઉપેક્ષા કરવામાં આવી હોવાના આધારે ધમકી આપવામાં આવી હોવા ઉપરાંત કોઈ સિવિલ સત્તામંડળનું સમર્થન ન હોવાથી, વિદ્વાન જજનો અભિપ્રાય હતો કે માત્ર મૃતક જેવી વ્યક્તિ જ નહીં પરંતુ સ્વસ્થ મગજ ધરાવતી વ્યક્તિ પણ આત્મહત્યા કરવા પ્રેરાઈ જાય, અને આરોપી નંબર ૧ અને ૨ ના ભાગે થયેલા કૃત્યો, લોપ અને કમિશન એવા પ્રકારના ગણવામાં આવ્યા હતા, જેણે મૃતકને પોતાની પત્ની અને બાળકોને છોડીને આ દુનિયા છોડી જવા મજબૂર કર્યા હતા.

૧૬. સિવિલ સુટ દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો તે હકીકતની પૃષ્ઠભૂમિમાં વિદ્વાન જજના આ અવલોકનો ખોટી જગ્યાએ અને ગેરમાર્ગે દોરનારા જણાય છે. રેકૉર્ડ પરના તથ્યો પણ ફરિયાદ તેમજ ફરિયાદીની જુબાની પરથી માલૂમ પડે છે કે મૃતક અગાઉથી જ પોતાના ધંધા સાથે નવી દુકાનમાં હતા, જ્યાં તેમણે આત્મહત્યા કરી હતી, જે 'બંધન' હોટેલ નીચેની દુકાન હતી. તેઓ છેલ્લા ૮ થી ૯ મહિનાથી તે દુકાનમાં હતા. આથી, એવો કેસ

નથી કે તેમની પાસે પોતાની આવકનું સાધન નહોતું. ફરિયાદીનો એવો કેસ પણ નથી કે તેઓ ભૂખે મરતા હતા, અથવા મૃતકને તેમના વ્યવસાયમાંથી કોઈ કમાણી નહોતી, જ્યાં રેકૉર્ડ પર એ હકીકત લાવવામાં આવી હતી કે તેઓ સોફા લાઈનિંગનું કામ કરતા હતા.

૧૬.૧ વધુમાં આરોપી નંબર ૧ એટલે કે વર્તમાન અપીલકર્તાના સાગરીત દ્વારા ધમકી આપવાની હકીકતને વિદ્વાન જજે માની નથી. આરોપી નંબર ૩, ૪ અને ૫ ને નિર્દોષ છોડી મૂકવામાં આવ્યા છે. વી.બી. ફાઈનાન્સના આકાશ ચૌધરી સાથે મૃતકના શો સંબંધ હતા તે રેકૉર્ડ પર સાબિત થયું નહોતું. કોઈ નાણાકીય લોન દ્વારા મૃતક દેવામાં હતા કે કેમ તે રેકૉર્ડ પર સાબિત થયું નહોતું. રૂ. ૧,૮૦,૦૦૦/- નો આંકડો પણ સાબિત થયો નહોતો કારણ કે આક્ષેપ માત્ર રૂ. ૧,૦૦,૦૦૦/- ની 'પગડી' રકમનો જ હતો. રૂ. ૧,૮૦,૦૦૦/- ની છેતરપિંડી પ્રાસિક્યુશને સાબિત કરવાની જરૂર હતી, જ્યારે ફરિયાદીએ પોતાની જુબાનીમાં આવી હકીકત સ્પષ્ટ કરી નહોતી. તેણીએ વર્તમાન અપીલકર્તાને ક્યારેય પોતાના ઘરે આવતા જોયા નહોતા. એવું નથી કે પોલીસે બાકીના આરોપીઓ માટે કોઈ ટેસ્ટ આઈડેન્ટિફિકેશન પરેડ યોજી હોય, અને જ્યારે વર્તમાન અપીલકર્તાએ ક્યારેય મૃતકના ઘરની મુલાકાત લીધી નહોતી અને જ્યારે રેકૉર્ડ પોતે સૂચવે છે કે મૃતક છેલ્લા ૮ થી ૯ મહિનાથી 'બંધન' હોટેલ નીચે બીજી જગ્યાએ પોતાનો વ્યવસાય કરતા

હતા, ત્યારે ભાડાની દુકાન મિલકત જતી કરવા માટે મૃતકને પ્રેરિત કરવામાં વર્તમાન અપીલકર્તાનો સીધો સંબંધ સાબિત થતો નથી.

૧૬.૨ વર્તમાન અપીલકર્તા દ્વારા મૃતકને દુકાનમાંથી બેદખલ કરવાની હકીકત પણ રેકૉર્ડ પર સાબિત થઈ નહોતી. આંક-૨૧ અપીલકર્તાની પત્ની દ્વારા કરવામાં આવ્યું છે, જેઓ દુકાનના માલિક હતા અને મૃતક સાથે કરાર કર્યો હતો, અને તારીખ ૩૧.૦૭.૨૦૦૩ ના દસ્તાવેજને ૨૪.૦૮.૨૦૦૪ ના રોજ મૃતક દ્વારા આત્મહત્યા કરવાના કૃત્ય સાથે કોઈ સંબંધ ન હોય. વર્તમાન અપીલકર્તાને મૃતકના કૃત્ય સાથે જોડતી સીધી નજીકની અને તાત્કાલિક સાંકળ સાબિત થઈ નથી. વિદ્વાન જજનું એ અવલોકન કે તે આરોપી નંબર ૨ નું ગેરકાયદેસર કૃત્ય, લોપ અને કમિશન હતું, જેનો લાભ આરોપી નંબર ૧ એ લીધો હતો તે પણ સાબિત થતું નથી. જ્યારે સિવિલ સુટ હજુ પણ પેન્ડિંગ હતો ત્યારે એવો નિષ્કર્ષ કાઢવાનું કેવી રીતે માની શકાય કે અપીલકર્તા આરોપી નંબર ૧ એ આરોપી નંબર ૨ ના ગેરકાયદેસર કૃત્ય, લોપ અને કમિશનનો ગેરલાભ લીધો હતો.

૧૬.૩ વિદ્વાન જજનું એ અવલોકન કે મૃતકને દુકાનમાંથી હાંકી કાઢવામાં આવ્યા હતા તે પણ રેકૉર્ડ પર સાબિત થાય છે, કારણ કે ફરિયાદીએ જુબાની આપ્યા મુજબ રેગ્યુલર સિવિલ સુટ નંબર ૩૧૫/૦૩ હજુ પણ કોર્ટ સમક્ષ

ચાલુ હતો, અને જો દાવો પેઝિંગ હતો તે દરમિયાન મૃતકે બીજી મિલકતમાં પોતાનો વ્યવસાય કરવાનું પસંદ કર્યું હોય, તો તે તેમનો પોતાનો સ્વયંનો નિર્ણય હતો. વર્તમાન અપીલકર્તા અથવા આરોપી નંબર ૨ દ્વારા કોઈ બળજબરીપૂર્વકની બેદખલી અંગે રેકૉર્ડ પર કંઈ લાવી શકાયું નથી, જ્યારે મૃતકે સિવિલ જજ સમક્ષ અરજી દાખલ કરીને કોઈ ફરિયાદ કરી નહોતી. ટ્રાયલ કોર્ટનું અવલોકન માત્ર અનુમાનો પર છે, જ્યારે આવા અવલોકનો રેકૉર્ડ પરના કોઈ સબળ પુરાવાથી સમર્થિત નહોતા. પત્નીની ફરિયાદ પણ ધારણા પર હતી, જ્યાં તેણીએ આરોપી નંબર ૧ અને ૨ સિવાયના તમામ વ્યક્તિઓને સાંકળવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો, એવું કહેવા માટે કે તમામ આરોપીઓ મૃતકને ધમકી આપતા હતા. કોર્ટ કમિશનર દુકાન મિલકતની મુલાકાત લેતા હોવાની હકીકત પણ સાબિત થઈ નહોતી, જેથી એ પ્રસ્થાપિત થઈ શકે કે દુકાનમાં રહેલા માલસામાનની તોડફોડ અને લૂંટફાટ કરવામાં આવી હતી અથવા તેને ફેંકી દેવામાં આવ્યો હતો અથવા અપીલકર્તા દ્વારા પચાવી પાડવામાં આવ્યો હતો.

૧૭. ક્રિમિનલ અપીલ નંબર ૨૧૭૭-૨૧૮૫/૨૦૨૪ તારીખ ૧૮.૦૮.૨૦૨૫ માં આપવામાં આવેલા અભિનવ મોહન ડેલકર વિરુદ્ધ મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય અને અન્યના કેસમાં, જેમ કે વિદ્વાન એડવોકેટ શ્રી પંચાલ દ્વારા સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો છે, જ્યાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે ભારતીય દંડ

સંહિતા ની કલમ ૩૦૬ ની જોગવાઈ પર વિચાર કરતાં પ્રશ્ન ઉઠાવ્યો હતો કે, શું મૂકવામાં આવેલો દરેક આક્ષેપ કે આરોપ, આપેલો ઠપકો કે ધમકી, વ્યક્ત કરેલો આક્ષેપ કે અપમાન અથવા ખરાબ વર્તન, હેરાનગતિ અને બદનામીના સતત કૃત્યો પણ; જેમ કે કેસમાં આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો છે, જો સામેની વ્યક્તિ આત્મહત્યા કરે તો શું દુષ્પ્રેરણનો આરોપ લાગી શકે, તે એક ગૂંચવણભર્યો પ્રશ્ન છે જેનો નિર્ણય કરવા માટે ભારતીય દંડ સંહિતા, ૧૮૬૦ ની કલમ ૩૦૬ હેઠળ આરોપ મૂકવામાં આવે ત્યારે કોર્ટને આહ્વાન કરવામાં આવે છે. માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે ઉદે સિંહ અને અન્ય વિ. હરિયાણા રાજ્ય, (૨૦૧૯) ૧૭ એસસીસી ૩૦૧, રમેશ કુમાર વિ. છત્તીસગઢ રાજ્ય, (૨૦૦૧) ૯ એસસીસી ૬૧૮ તેમજ પશ્ચિમ બંગાળ રાજ્ય વિ. ઓરીલાલ જયસ્વાલ, (૧૯૯૪) ૧ એસસીસી ૭૩ ના ચૂકાદાઓનો સંદર્ભ આપ્યો છે અને તેના પર આધાર રાખ્યો છે.

૧૭.૧ આત્મહત્યાના દુષ્પ્રેરણના આરોપના કેસમાં, કોર્ટ આત્મહત્યા કરવા માટેના ઉશ્કેરણીના કૃત્ય(ઓ)ના સબળ અને ખાતરીપૂર્વકના પુરાવાની શોધ કરશે. માત્ર હેરાનગતિનો આક્ષેપ પૂરતો રહેશે નહીં જો આરોપીના ભાગે એવું કોઈ નજીકનું કૃત્ય ન હોય જેને ઉશ્કેરણી તરીકે ગણી શકાય, જેણે વ્યક્તિને આત્મહત્યા કરવા મજબૂર કરી હોય તે સાબિત થાય. ઉશ્કેરણી એટલે કોઈ કૃત્ય કરવા માટે પ્રેરિત કરવું, આગળ ધકેલવું, ઉશ્કેરવું,

પ્રોત્સાહિત કરવું કે ઉત્તેજિત કરવું. આરોપીના ભાગે મેન્સ રિયાનો પ્રશ્ન આરોપીના વાસ્તવિક કૃત્યો અને કામોના સંદર્ભમાં તપાસવો પડશે.

૧૮. ઉદે સિંહ વિ. હરિયાણા રાજ્ય, (૨૦૧૯) ૧૭ એસસીસી ૩૦૧ ના કેસમાં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ ઠરાવ્યું છે:

"૧૬. આત્મહત્યાના કથિત દુષ્પ્રેરણના કિસ્સામાં, આત્મહત્યા કરવા માટે ઉશ્કેરવાના પ્રત્યક્ષ કે અપ્રત્યક્ષ કૃત્ય(ઓ)નો પુરાવો હોવો જોઈએ. તે ભાગ્યે જ વિવાદિત થઈ શકે કે આત્મહત્યાના કારણનો પ્રશ્ન, ખાસ કરીને આત્મહત્યાના દુષ્પ્રેરણના ગુનાના સંદર્ભમાં, એક ગૂંચવણભર્યો રહે છે, જેમાં માનવ વર્તન અને પ્રતિક્રિયાઓ/પ્રતિભાવોના બહુવિધ અને જટિલ ગુણો સામેલ છે. આત્મહત્યાના દુષ્પ્રેરણના આરોપના કિસ્સામાં, કોર્ટ આત્મહત્યા કરવા માટેના ઉશ્કેરણીના કૃત્ય(ઓ)ના સબળ અને ખાતરીપૂર્વકના પુરાવાની શોધ કરશે. આત્મહત્યાના કિસ્સામાં, બીજી વ્યક્તિ દ્વારા મૃતકને માત્ર હેરાન કરવાનો આક્ષેપ પૂરતો રહેશે નહીં જો આરોપીના ભાગે એવું પગલું ન હોય જે વ્યક્તિને આત્મહત્યા કરવા મજબૂર કરે; અને આવું વાંધાજનક પગલું ઘટનાના સમયની નજીક હોવું જોઈએ. કોઈ વ્યક્તિએ બીજી વ્યક્તિ દ્વારા આત્મહત્યા કરવા માટે દુષ્પ્રેરણ

કર્યું છે કે નહીં, તે દરેક કેસના તથ્યો અને સંજોગો પરથી જ એકત્રિત કરી શકાય છે.

૧૬.૧. કોઈ વ્યક્તિએ બીજી વ્યક્તિ દ્વારા આત્મહત્યા કરવા માટે દુષ્પ્રેરણા કર્યું છે કે કેમ તે શોધી કાઢવાના હેતુ માટે, વિચારણા એ રહેશે કે શું આરોપી આત્મહત્યાના કૃત્યની ઉશ્કેરણીના કૃત્ય માટે દોષિત છે. ઉપર સંદર્ભિત નિર્ણયોમાં આ કોર્ટ દ્વારા સ્પષ્ટ અને પુનરાવર્તિત કર્યા મુજબ, ઉશ્કેરણી એટલે કોઈ કૃત્ય કરવા માટે પ્રેરિત કરવું, આગળ ધકેલવું, ઉશ્કેરવું, ઉત્તેજિત કરવું કે પ્રોત્સાહિત કરવું. જો આત્મહત્યા કરનાર વ્યક્તિ અતિસંવેદનશીલ હોય અને આરોપીના પગલાંથી સામાન્ય રીતે સમાન પરિસ્થિતિ ધરાવતી વ્યક્તિ આત્મહત્યા કરવા પ્રેરાય તેવી અપેક્ષા ન હોય, તો આરોપીને આત્મહત્યાના દુષ્પ્રેરણા માટે દોષિત ઠેરવવો સલામત ન હોઈ શકે. પરંતુ, બીજી બાજુ, જો આરોપી પોતાના કૃત્યો દ્વારા અને પોતાના સતત વર્તન દ્વારા એવી પરિસ્થિતિ ઊભી કરે છે જે મૃતકને આત્મહત્યા કરવા સિવાય બીજો કોઈ વિકલ્પ ન હોવાનું અનુભવવા તરફ દોરી જાય છે, તો કેસ ભારતીય દંડ સંહિતા ની કલમ ૩૦૬ ની ચાર દીવાલોમાં આવી શકે છે. જો આરોપી પીડિતાના સ્વાભિમાન અને આત્મસન્માનને કલંકિત કરવામાં સક્રિય ભૂમિકા ભજવે છે, જે

અંતે પીડિતાને આત્મહત્યા કરવા દોરી જાય છે, તો આરોપીને આત્મહત્યાના દુષ્પ્રેરણ માટે દોષિત ઠેરવવામાં આવી શકે છે. આવા કિસ્સાઓમાં આરોપીના ભાગે મેન્સ રિયાનો પ્રશ્ન આરોપીના વાસ્તવિક કૃત્યો અને કામોના સંદર્ભમાં તપાસવામાં આવશે અને જો કૃત્યો અને કામો માત્ર એવા પ્રકારના હોય કે જ્યાં આરોપીનો ઈરાદો હેરાનગતિ કે ગુસ્સાના ક્ષણિક પ્રદર્શનથી વધુ ન હોય, તો ચોક્કસ કેસ આત્મહત્યાના દુષ્પ્રેરણના ગુનાથી ઓછો પડી શકે છે. જોકે, જો આરોપી મૃતક પ્રતિક્રિયા આપે અથવા ઉશ્કેરાય નહીં ત્યાં સુધી શબ્દો અથવા કૃત્યો દ્વારા મૃતકને ખીજવતો કે હેરાન કરતો રહે, તો ચોક્કસ કેસ આત્મહત્યાના દુષ્પ્રેરણનો હોઈ શકે છે..."

૧૮.૧ ભારતીય દંડ સંહિતા ની કલમ ૩૦૬ હેઠળ દોષસિદ્ધિ લાવવા માટે, આરોપી દ્વારા ઉશ્કેરણી કરીને પીડિત પાસે આત્મહત્યા કરવા સિવાય બીજો કોઈ વિકલ્પ ન છોડીને સ્પષ્ટ મેન્સ રિયા પ્રસ્થાપિત કરવો જરૂરી છે. તેના માટે ચોક્કસ એવા કૃત્ય, લોપ, સંજોગોનું સર્જન, શબ્દોની જરૂર છે, જે બીજી વ્યક્તિને આત્મહત્યા કરવા માટે ઉશ્કેરે કે પ્રોત્સાહિત કરે. ઉશ્કેરણી શું બને છે તે રમેશ કુમાર વિ. છત્તીસગઢ રાજ્ય [૨૦૦૧ (૯) એસસીસી ૬૧૮] ના ચૂકાદામાં સ્પષ્ટ કરવામાં આવ્યું છે.

૧૮.૨ રમેશ કુમાર (ઉપરોક્ત) માં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે, જ્યાં આરોપી પોતાના કૃત્યો દ્વારા અથવા ચાલુ વર્તન દ્વારા એવા સંજોગો ઊભા કરે છે કે મૃતક પાસે આત્મહત્યા કરવા સિવાય બીજો કોઈ વિકલ્પ બચ્યો નહોતો, તો "ઉશ્કેરણી" અનુમાનિત કરી શકાય છે. બીજા શબ્દોમાં અર્થાત, આરોપીએ કોઈ વ્યક્તિ દ્વારા આત્મહત્યા કરવા માટે દુષ્પ્રેરણ કર્યું છે તે સાબિત કરવા માટે, એ પ્રસ્થાપિત કરવું પડશે કે (૧) આરોપી શબ્દો, કૃત્યો અથવા સ્વેચ્છિક લોપ અથવા વર્તન દ્વારા મૃતકને ખીજવતો કે હેરાન કરતો રહ્યો, જે સ્વેચ્છિક મૌન પણ હોઈ શકે છે, જ્યાં સુધી મૃતકે પ્રતિક્રિયા ન આપી અથવા તેના કૃત્યો, શબ્દો અથવા સ્વેચ્છિક લોપ અથવા વર્તન દ્વારા મૃતકને આગળના દિશામાં વધુ ઝડપથી આગળ વધવા માટે દબાણ કર્યું અથવા મજબૂર કર્યા, અને (૨) કે અગાઉ નોંધેલા પ્રકારે વર્તન કરતી વખતે આરોપીનો મૃતકને આત્મહત્યા કરવા માટે ઉશ્કેરવાનો, પ્રેરિત કરવાનો અથવા પ્રોત્સાહિત કરવાનો ઇરાદો હતો. નિઃશંકપણે, મેન્સ રિયાની હાજરી એ ઉશ્કેરણીનો જરૂરી સાથી ઘટક છે.

૧૮.૩ રમેશ કુમાર (ઉપરોક્ત) માં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતની ત્રણ જજની બેન્ચને પતિ અને પત્ની વચ્ચેના વિવાદના કેસમાં વિચારણા કરવાનો પ્રસંગ મળ્યો હતો, જેમાં અપીલકર્તા પતિએ ઉચ્ચાર્યું હતું કે "તમે જે ઈચ્છો તે કરવા અને જ્યાં ઈચ્છો ત્યાં જવા માટે મુક્ત છો." કોર્ટે પેરા-૨૦ માં

"ઉશ્કેરણી" ના અર્થની વિવિધ છાયાઓ તપાસી છે. ચૂકાદાનો પેરા-૨૦ નીચે મુજબ વંચાય છે:

"૨૦. ઉશ્કેરણી એટલે "એક કૃત્ય" કરવા માટે પ્રેરિત કરવું, આગળ ધકેલવું, ઉશ્કેરવું, ઉત્તેજિત કરવું કે પ્રોત્સાહિત કરવું. ઉશ્કેરણીની જરૂરિયાત સંતોષવા માટે જોકે તે અસર માટે વાસ્તવિક શબ્દોનો ઉપયોગ થવો જ જોઈએ તે જરૂરી નથી અથવા જે ઉશ્કેરણી બનાવે છે તે જરૂરી અને ચોક્કસપણે પરિણામનું સૂચક હોવું જોઈએ. તેમ છતાં પરિણામને ઉશ્કેરવાની વાજબી ચોક્કસાઈ સ્પષ્ટ કરવા માટે સક્ષમ હોવી જોઈએ. વર્તમાન કેસ એવો નથી કે જ્યાં આરોપીએ પોતાના કૃત્યો અથવા લોપ દ્વારા અથવા સતત વર્તન દ્વારા એવા સંજોગો ઊભા કર્યા હોય કે મૃતક પાસે આત્મહત્યા કરવા સિવાય બીજો કોઈ વિકલ્પ ન બચ્યો હોય જેમાં ઉશ્કેરણીનું અનુમાન કરવામાં આવ્યું હોય. ગુસ્સા કે આવેગમાં આવીને ઉચ્ચારેલો શબ્દ જેના પરિણામો ખરેખર આવે તેવા ઈરાદા વગર ઉચ્ચારાયો હોય તેને ઉશ્કેરણી કહી શકાય નહીં."

૧૮.૪ પત્રના સ્વરૂપમાં મરણોન્મુખ નિવેદનની હકીકત પવન કુમાર વિ. હિમાચલ પ્રદેશ રાજ્ય, (૨૦૧૭) ૭ એસસીસી ૭૮૦ ના કેસમાં તપાસવામાં આવી હતી. 'દુષ્પ્રેરણ' અને 'ઉશ્કેરણી' શબ્દોના વ્યાપ પર વિચાર કરવામાં

આવ્યો છે, જે પેરા-૪૩ અને ૪૪ માં પુનઃઉત્પાદિત કરવામાં આવ્યા છે, જે તૈયાર સંદર્ભ માટે નીચે પુનઃઉત્પાદિત કરવામાં આવ્યા છે:

"૪૩. ઉપરોક્ત કાનૂની સ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખીને, આત્મહત્યા કરવામાં દુષ્પ્રેરણ થયું છે કે કેમ તે અંગે અમારે વિચારણા કરવાની જરૂર છે. સ્પષ્ટપણે જણાવવામાં આવે છે કે આરોપીના ભાગે ઘટનાના સમયની નજીકમાં કોઈ સકારાત્મક પગલાં વિના માત્ર હેરાનગતિનો આક્ષેપ કે જે વ્યક્તિને આત્મહત્યા કરવા તરફ દોરી જાય છે, તે ભારતીય દંડ સંહિતા ની કલમ ૩૦૬ ના સંદર્ભમાં દોષસિદ્ધિ ટકી શકે તેમ નથી. સામાન્ય ક્રમમાં હેરાનગતિ પહોંચાડવાની શક્યતા ધરાવતી કેઝ્યુઅલ ટિપ્પણી ઉશ્કેરણીના ક્ષેત્રમાં આવશે નહીં. માત્ર ઠપકો કે ગુસ્સામાં બોલાયેલો શબ્દ દુષ્પ્રેરણાનો દરજ્જો મેળવશે નહીં. પીડિત માટે જીવનનો અંત લાવવા માટે પરિસ્થિતિ ઊભી કરે તેવું સકારાત્મક પગલું હોવું જોઈએ.

૪૪. પ્રસ્તુત કેસમાં, આરોપીએ પોતાના કૃત્યો દ્વારા અને પોતાના સતત વર્તન દ્વારા એવી પરિસ્થિતિ ઊભી કરી હતી જેના પરિણામે મૃતક પાસે આત્મહત્યા કરવા સિવાય બીજો કોઈ વિકલ્પ બચ્યો નહોતો. આરોપીના સક્રિય કૃત્યોએ મૃતકને પોતાના જીવનનો અંત લાવવા તરફ દોરી ગઈ હતી...."

૧૯. વર્તમાન કેસમાં, વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટના જજે અવલોકન કર્યું હતું કે આરોપી નંબર ૨ એ ગેરકાયદેસર રીતે મૃતકને અપીલકર્તાની મિલકતમાં પ્રવેશવા દીધા હતા. 'પગડી' તરીકે દર્શાવેલી રકમ મૃતક દ્વારા આરોપી નંબર ૨ ને આપવામાં આવી હતી. દસ્તાવેજ આંક-૨૧ મૃતક અને અપીલકર્તાની પત્ની વચ્ચે કરવામાં આવ્યો હતો, જે આત્મહત્યા કરવાના કૃત્યના એક વર્ષ પહેલાં પણ થયો હતો. એવું કોઈ નજીકનું કૃત્ય નહોતું, જે દુષ્પ્રેરણાનું કોઈ કારણ ગણવા માટે અપીલકર્તાના શિરે મૂકી શકાય. અપીલકર્તાના સાગરીત દ્વારા મૃતકને ધમકી આપવાનો આક્ષેપ પણ સાબિત થયો નહોતો. આરોપી નંબર ૩ અને ૫ ને નિર્દોષ છોડી મૂકવામાં આવ્યા હતા. ફરિયાદીને અપીલકર્તાને પોતાના ઘરે આવતા અને મૃતકને ધમકી આપતા જોવાનો કોઈ પ્રસંગ મળ્યો નહોતો. અપીલકર્તાએ રેગ્યુલર સિવિલ સુટ નંબર ૩૧૫/૦૩ માં સિવિલ કોર્ટના અધિકારક્ષેત્રને સ્વીકાર્યું હતું, જે આરોપી નંબર ૨ અને મૃતક દ્વારા દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો. અપીલકર્તા માટે મૃતકને ધમકી આપવાનું પણ કોઈ કારણ નહોતું. જો આ હકીકતને રેકૉર્ડ પરના પુરાવા સાથે સંયુક્ત રીતે વાંચવામાં આવે તો જણાય છે કે, ૮ થી ૯ મહિનાથી મૃતક 'બંધન' હોટેલ નીચેની દુકાનમાં પોતાનો વ્યવસાય કરતા હતા. એવો કેસ નહોતો કે મૃતક ભટકતા જીવનથી પીડાતા હતા. ફરિયાદી પોતે નોકરી કરતી હતી, અને તેણીએ મૃતક દ્વારા અનુભવાયેલી નાણાકીય કટોકટી વિશે કંઈ કહ્યું નહોતું. આરોપી નંબર ૧ અને ૨ દ્વારા છેતરપિંડી

કરાઈ હોવાનો આક્ષેપ કરાયેલ રૂ. ૧,૮૦,૦૦૦/- ની હકીકત ટ્રાયલ દરમિયાન સાબિત થઈ નથી. સુસાઈડ નોટમાં આવી રકમ કેવી રીતે નોંધવામાં આવી અને તે રકમને વર્તમાન અપીલકર્તા સાથે કેવી રીતે જોડી શકાય તે ટ્રાયલ દરમિયાન સાબિત થઈ શક્યું નથી.

૨૦. પાલ વિ. પશ્ચિમ બંગાળ રાજ્ય, (૨૦૧૦) ૧ એસસીસી ૭૦૭ ના કેસમાં એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે મેન્સ રિયા સાબિત થવું જરૂરી છે, જેમ કે ઉદે સિંહ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં નોંધવામાં આવ્યું છે, જે એસ.એસ. ચીના વિ. વિજય કુમાર મહાજન, (૨૦૧૦) ૧૨ એસસીસી ૧૯૦ ના કેસમાં નીચે મુજબના શબ્દોમાં પુનરાવર્તિત કરવામાં આવ્યું છે:

"... ભારતીય દંડ સંહિતા ની કલમ ૩૦૬ હેઠળ વ્યક્તિને દોષિત ઠેરવવા માટે ગુનો કરવાનો સ્પષ્ટ મેન્સ રિયા હોવો જોઈએ. તેના માટે એક સક્રિય કૃત્ય અથવા પ્રત્યક્ષ કૃત્યની પણ જરૂર છે જેણે મૃતકને કોઈ વિકલ્પ ન દેખાતાં આત્મહત્યા કરવા દોરી ગઈ અને તે કૃત્ય મૃતકને એવી પરિસ્થિતિમાં ધકેલવાના ઈરાદાથી હોવું જોઈએ કે જેથી તેણે આત્મહત્યા કરી લીધી."

૨૧. મૃતક પોતાના સંજોગોથી વ્યથિત થયા હોય તેવું જણાય છે. એવું નહોતું કે તેમની પાસે પોતાની આજીવિકાનું સાધન મેળવવાનો બીજો કોઈ વિકલ્પ

નહોતો, બલ્કે રેકૉર્ડ પર આવ્યું છે કે છેલ્લા ૮ થી ૯ મહિનાથી તેઓ 'બંધન' હોટેલ નીચેની દુકાનમાં પોતાનો વ્યવસાય કરતા હતા. દુઃખ કે ગુકસાનનું કારણ શું હતું તે રેકૉર્ડ પર સાબિત થયું નહોતું. વિદ્વાન એડવોકેટ શ્રી પંચાલે યોગ્ય રીતે જણાવ્યું તેમ કસોટી એ રહેશે કે સમાન પરિસ્થિતિમાં સામાન્ય બુદ્ધિશાળી વ્યક્તિને આત્મહત્યા કરવા સિવાય બીજો કોઈ વિકલ્પ ન મળ્યો હોત કે કેમ. રેકૉર્ડ પરના પુરાવાની તપાસ કરવા માટે તે માપદંડ રાખતાં, સમાન પરિસ્થિતિ ધરાવતી વ્યક્તિએ આવું કોઈ કૃત્ય કર્યું ન હોત, જ્યાં તેમની પાસે અગાઉથી જ પોતાનો વ્યવસાય હતો અને પરિવાર એવી સ્થિતિમાં નહોતો કે તેને લાચાર છોડી દેવાયો હોય, વધુમાં, જ્યારે સિવિલ સુટ દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો. સિવિલ સુટ દાખલ કરીને મૃતક દ્વારા કાનૂની માર્ગ અગાઉથી જ અપનાવવામાં આવ્યો હતો.

૨૨. સુસાઈડ નોટના સંદર્ભમાં, જ્યાં ડાયરીમાં તમામ આરોપીઓના નામ આપવામાં આવ્યા છે, જોકે, એવા કોઈ કૃત્ય કે બનાવનો સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો નથી, જેને સ્પેસિફિક કૃત્ય કે લોપ અથવા મૃતકને આત્મહત્યાનું કૃત્ય કરવા માટે ઈરાદાપૂર્વક મદદ અથવા ઉશ્કેરણી ગણી શકાય. રેકૉર્ડ પર એવું કંઈ નથી, જે આરોપી નંબર ૧ અને ૨ વચ્ચે કોઈ કાવતરા વિશે કહી શકે, બલ્કે દાવો આરોપી નંબર ૨ અને મૃતક દ્વારા અપીલકર્તા સામે દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો. રૂ. ૧,૮૦,૦૦૦/- નો સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો છે

જેમાં આક્ષેપ કરાયો છે કે આરોપી નંબર ૧ અને ૨ એ તેમની સાથે તે રકમની છેતરપિંડી કરી હતી. સુસાઈડ નોટમાં આરોપી નંબર ૧ અને ૨ દ્વારા આપેલી ધમકીનો વધુ કોઈ ઉલ્લેખ નથી. સુસાઈડ નોટમાં આરોપી નંબર ૧ અને ૨ ના કોઈ વિશિષ્ટ બનાવ કે કૃત્યનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો નથી, જેને આત્મહત્યા સાથે સીધી રીતે જોડતું કોઈ કૃત્ય ગણી શકાય. આરોપી નંબર ૩ થી ૫ સામે કોઈ પુરાવો મળ્યો નહોતો. તેમને મૃતકને ધમકી આપવાની ભૂમિકા આંપવામાં આવી હતી. આરોપી નંબર ૩ થી ૫ ના નામ સુસાઈડ નોટમાં ઉલ્લેખિત હતા, તેઓ ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા નિર્દોષ છૂટ્યા હતા અને રાજ્ય દ્વારા તેમના નિર્દોષ છુટકારા સામે કોઈ અપીલ દાખલ કરવામાં આવી નથી.

૨૩. મોહિત સિંઘલ અને અન્ય વિ. ઉત્તરાખંડ રાજ્ય અને અન્ય, (૨૦૨૪) ૧ એસસીસી ૪૧૭ ના કેસમાં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ ઠરાવ્યું છે:

"૭. સુસાઈડ નોટ નોંધે છે કે ત્રીજા સામાવાળાએ રૂ. ૦૦૦/- ની રકમ ઉધાર લીધી હતી. મૃતકના જણાવ્યા મુજબ, તેમણે રકમનો અડધાથી વધુ હિસ્સો સંદીપને ચૂકવી દીધો હતો. સુસાઈડ નોટ નોંધે છે કે તેઓ બાકીના પૈસા ચૂકવી શક્યા ન હોવાથી, પ્રથમ અપીલકર્તા તેમના ઘરે આવ્યા અને તેમને ગાળો આપવા લાગ્યા.

તેમણે જણાવ્યું કે પ્રથમ અપીલકર્તાએ તેમની સાથે મારપીટ કરી હતી, અને તેથી, તેમણે પોલીસમાં ફરિયાદ કરી હતી. તેમણે વધુમાં નોંધ્યું કે વ્યાજે પૈસા આપવાનો વ્યવસાય ફાલ્તુ-ફૂલ્યો હતો. તેમણે જણાવ્યું કે ત્રીજા સામાવાળા સમજદાર સ્ત્રી નથી, અને તેમની નશાની ટેવ અને તેમના વર્તનને કારણે, તેઓ આમાં ફસાઈ ગયા. સુસાઈડ નોટમાં વધુમાં જણાવાયું છે કે પ્રથમ અપીલકર્તાએ તેમનું જીવન નરક બનાવી દીધું છે.

૯. ભારતીય દંડ સંહિતા ની કલમ ૩૦૬ આત્મહત્યાના દુષ્ક્રિયાને ગુનો બનાવે છે. ભારતીય દંડ સંહિતા ની કલમ ૧૦૭, જે કોઈ વસ્તુના દુષ્ક્રિયાને વ્યાખ્યાયિત કરે છે, તે આ મુજબ વંચાય છે:

"કલમ ૧૦૭ કોઈ વસ્તુનું દુષ્ક્રિયા. – વ્યક્તિ કોઈ વસ્તુ કરવાનું દુષ્ક્રિયા કરે છે, જે–

પ્રથમ.–કોઈપણ વ્યક્તિને તે વસ્તુ કરવા માટે ઉશ્કેરે છે; અથવા

બીજું.–તે વસ્તુ કરવા માટે એક કે વધુ અન્ય વ્યક્તિ અથવા

વ્યક્તિઓ સાથે કોઈ કાવતરામાં જોડાય છે, જો તે કાવતરાના

અનુસરણમાં અને તે વસ્તુ કરવા માટે કોઈ કૃત્ય અથવા ગેરકાયદેસર

લોપ થાય છે; અથવા

ત્રીજું.-કોઈપણ કૃત્ય અથવા ગેરકાયદેસર લોપ દ્વારા, તે વસ્તુ કરવામાં ઈરાદાપૂર્વક મદદ કરે છે. સ્પષ્ટતા ૧.-જે વ્યક્તિ, સ્વેચ્છિક ગેરમાર્ગે દોરતી રજૂઆત દ્વારા, અથવા કોઈ મહત્વપૂર્ણ હકીકતને સ્વેચ્છિક રીતે છુપાવીને કે જેને જાહેર કરવા માટે તે બંધાયેલ છે, સ્વેચ્છાએ કોઈ વસ્તુ કરાવે છે અથવા મેળવે છે, અથવા કરાવવાનો કે મેળવવાનો પ્રયાસ કરે છે, તે તે વસ્તુ કરવાની ઉશ્કેરણી કરે છે તેમ કહેવાય."

૧૦. વર્તમાન કેસમાં, ત્રીજા સામાવાળાની ફરિયાદ અને સુસાઈડ નોટની વિગતોને સાચી માનીએ તો પણ, એવો નિષ્કર્ષ કાઢવો અશક્ય છે કે અપીલકર્તાઓએ ત્રીજા સામાવાળા દ્વારા તેમના પતિ પાસેથી ઉધાર લીધેલી રકમની ચુકવણીની માંગણી કરીને, ગાળો આપીને અને તે હેતુ માટે તેમને પટ્ટાથી મારીને મૃતકને આત્મહત્યા કરવા માટે ઉશ્કેર્યા હતા. કથિત બનાવ આત્મહત્યાની તારીખના બે અઠવાડિયા કરતાં વધુ સમય પહેલાં બન્યો હતો. એવો કોઈ આક્ષેપ નથી કે અપીલકર્તાઓ દ્વારા આત્મહત્યાની તારીખની નજીકમાં કોઈ કૃત્ય કરવામાં આવ્યું હતું. કલ્પનાના કોઈ પણ તારણ દ્વારા, અપીલકર્તાઓના કથિત કૃત્યો આત્મહત્યાની ઉશ્કેરણી સમાન થઈ

શકે નહીં. મૃતકે તેની ખરાબ ટેવોને કારણે મુશ્કેલીમાં મુકાવા બદલ ત્રીજા સામાવાળાને દોષી ઠેરવ્યા છે."

૨૪. કેરળ રાજ્ય અને અન્ય વિ. એસ. ઉન્નિકૃષ્ણાન નાયર અને અન્ય, ૨૦૧૫ (૯) એસસીસી ૬૩૯ ના કેસમાં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નેતાઈ દત્ત વિ. પશ્ચિમ બંગાળ રાજ્ય, (૨૦૦૫) ૨ એસસીસી ૬૫૯ ના કેસનો સંદર્ભ આપતાં, ભારતીય દંડ સંહિતા ની કલમ ૧૦૭ હેઠળના દુષ્પ્રેરણના ખ્યાલ સાથે વ્યવહાર કરતી વખતે અને, ખાસ કરીને, સુસાઈડ નોટના સંદર્ભમાં, નીચે મુજબ ઠરાવ્યું:

"સુસાઈડ નોટમાં, બે જગ્યાએ અપીલકર્તાના નામનો સંદર્ભ આપવા સિવાય, એવા કોઈ કૃત્ય કે બનાવનો ઉલ્લેખ નથી કે જેના દ્વારા અહિયાંના અપીલકર્તાએ કોઈ સ્વેચ્છિક કૃત્ય કે લોપ કર્યો હોય અથવા ઇરાદાપૂર્વક મૃતક પ્રણબ કુમાર નાગને આત્મહત્યાનું કૃત્ય કરવામાં મદદ કરી હોય કે ઉશ્કેર્યા હોય. એવો કોઈ કેસ નથી કે અપીલકર્તાએ કોઈ કાવતરામાં કોઈ ભાગ કે ભૂમિકા ભજવી હોય, જેણે આખરે મૃતક પ્રણબ કુમાર નાગ દ્વારા આત્મહત્યા કરવા માટે ઉશ્કેરણી કરી હોય કે પરિણામી હોય."

૨૫. વર્તમાન કેસમાં, સુસાઈડ નોટમાં સતત હેરાનગતિના કોઈ કેસનો ઉલ્લેખ નથી. રૂ. ૧,૮૦,૦૦૦/- ની છેતરપિંડીનો સંદર્ભ પણ સાબિત થયો નથી. જો સુસાઈડ નોટ (આંક-૧૯) વાંચવાની હોય, તો આત્મહત્યા કરવાનું કારણ દર્શાવવામાં આવ્યું નથી, જોકે, મૃતકે એવા વ્યક્તિઓના નામોનો ઉલ્લેખ કર્યો છે, જેમને તેઓ પોતાના આત્મહત્યાના કૃત્ય માટે જવાબદાર માનતા હતા. પાના નંબર ૨ પર આંક-૧૯ વાળી સુસાઈડ નોટ બે ભાગમાં હોય તેમ જણાય છે. પ્રથમ ભાગ પરેશ નારાયણભાઈ પટેલ, અશ્વિન નારાયણભાઈ પટેલ અને તેમના સાગરીત આકાશ ચૌધરી કે જેઓ વી.બી. ફાઈનાન્સ હતા તેમના નામોનો ઉલ્લેખ કરીને તેમની આત્મહત્યાના કારણનો સંદર્ભ આપે છે. જ્યારે આરોપી નંબર ૧ અને ૨ નો સંદર્ભ આપતાં, મૃતકે નોંધ્યું હતું કે બંને વ્યક્તિઓએ તેમની સાથે રૂ. ૧,૮૦,૦૦૦/- ની રકમની છેતરપિંડી કરી હતી. સુસાઈડ નોટમાં એવું જણાવ્યું નથી કે આત્મહત્યાનું કારણ આરોપી નંબર ૧ અને ૨ હતા.

૨૫.૧ રૂ. ૧,૦૦,૦૦૦/- ની 'પગડી' ની ચુકવણી એ એક બનાવ હતો, જે સિવિલ સુટના ૧૦ વર્ષ પહેલા બન્યો હતો, જેને પોતાને પણ આત્મહત્યાના કારણ સાથે કોઈ સીધો સંબંધ ન હોઈ શકે. રેકૉર્ડ પર, એવું જણાય છે કે આરોપી નંબર ૨ એ રેગ્યુલર સિવિલ સુટ નંબર ૩૧૫/૦૩ દાખલ કરવા માટે મૃતકને મદદ કરી હતી. 'બંધન' હોટેલ નીચે નવી

દુકાનમાં શિફ્ટ થવાનું કારણ શું હતું, તે માત્ર મૃતક જ જાણતા હોત, જ્યારે ફરિયાદી તેને સ્પષ્ટ કરવામાં નિષ્ફળ રહી છે અને સુસાઈડ નોટમાં તેનો ઉલ્લેખ નથી. એવું નહોતું કે દુકાનમાંથી ખાલી કરાવતાં મૃતક પાસે પોતાનો ધંધો શરૂ કરવાનો કોઈ વિકલ્પ નહોતો, અને જો તેમને કોર્ટ દ્વારા દુકાનનો કબજો ખાલી કરવાનો હુકમ કરવામાં આવ્યો હોય, અથવા દાવાની પેન્ડન્સીની તે પ્રક્રિયા દરમિયાન, મૃતક દુકાન ખાલી કરે, તો તેને કોઈ ગેરકાયદેસર બેદખલી ગણી શકાય નહીં. મૃતકને રેગ્યુલર સિવિલ સુટ નંબર ૩૧૫/૦૩ ની દાવાની મિલકતમાંથી બળજબરીથી કાઢી મૂકવામાં આવ્યા હોવાનું દર્શાવવા માટે રેકૉર્ડ પર કંઈ આવ્યું નથી.

૨૬. જોકે, આરોપી નંબર ૨ અગાઉથી જ સજા ભોગવી ચૂક્યો છે, આ કોર્ટને આરોપી નંબર ૨ ની સજા વધારવા માટે કોઈ કારણ જણાતું નથી. બલ્કે, રેકૉર્ડ પરના પુરાવા સાબિત કરે છે કે ભારતીય દંડ સંહિતા ની કલમ ૧૦૭ હેઠળના કેસને દુષ્પ્રેરણા તરીકે ગણવા માટે બંને આરોપીઓ તરફથી અને વધુ ચોક્કસ રીતે વર્તમાન અપીલકર્તા તરફથી કોઈ ઉશ્કેરણી નહોતી, જ્યાં એવું કંઈ સાબિત થતું નથી કે બંને આરોપીઓએ ગુનાહિત માનસિકતા સાથે મૃતકને સતત હેરાન કર્યા હતા જેનાથી તેઓ આત્મહત્યા કરવા ઉશ્કેરાય.

૨૬.૧ અભિનવ મોહન ડેલકર (ઉપરોક્ત) માં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે ફરિયાદ

નંબર ૨૨ અને ૨૩ માં નીચે મુજબ ઠરાવ્યું છે:

"૨૨. અહિયાં અગાઉ ટાંકવામાં આવેલા વિવિધ નિર્ણયોમાંથી જે બાબત આવશ્યકપણે બહાર આવે છે તે એ છે કે, લાંબા ગાળા સુધી સતત હેરાનગતિનો આક્ષેપ હોય તો પણ; કલમ ૧૦૭ સાથે વાંચતા કલમ ૩૦૬ ના ઘટકો લાવવા માટે, હજુ પણ એ સ્પષ્ટપણે શોધવા માટે એક નજીકનું પૂર્વ કૃત્ય હોવું જોઈએ કે આત્મહત્યા એ આવી સતત હેરાનગતિનું સીધું પરિણામ હતું, જે છેલ્લી નજીકની ઘટનાએ અંતે વિષયને પોતાનો જીવ લેવાના આત્યંતિક કૃત્ય તરફ દોરી ગઈ. રૂપકાત્મક રીતે, 'ઊંટની પીઠ ભાંગનાર છેલ્લું તણખલું'; તે આખરી ઘટના, શ્રેણીબદ્ધ રીતે, જેણે આત્મહત્યાના અણધાર્યા કૃત્યમાં પરિણમતી મોટી, અચાનક અસર ઊભી કરી. પીડિતાને તે આત્યંતિક કૃત્ય તરફ કોણે દોરી, તે ઘણીવાર વ્યક્તિગત પૂર્વાનુમાનો પર આધાર રાખે છે; પરંતુ તે બીજી વ્યક્તિના ચોક્કસ કૃત્ય દ્વારા ચોક્કસપણે અને દર્શાવી શકાય તેમ પ્રેરિત છે કે કેમ, તે મેન્સ રિયા શોધવાની કસોટી છે. માત્ર એટલા માટે કે પીડિતા સતત હેરાન થતી હતી અને એક તબક્કે, તે પોતાનો જીવ લેવાના આત્યંતિક કૃત્યને વશ થઈ ગઈ તે પોતાનામાં દુષ્પ્રેરણા આપતી

સકારાત્મક ઉશ્કેરણી શોધવામાં પરિણમી શકે નહીં. મેન્સ રિયા માત્ર પીડિતાના મનમાં શું ચાલે છે તેના પરથી મેળવી શકાય નહીં.

૨૩. પીડિતાને લાગ્યું હશે કે બીજી વ્યક્તિએ જે કર્યું કે કહ્યું તેને કારણે પોતાનો જીવ લેવા સિવાય બીજો કોઈ વિકલ્પ નહોતો; જે મેન્સ રિયા શોધવા તરફ દોરી શકે નહીં અને તે બીજી વ્યક્તિ પર પરિણામી દુષ્પ્રેરણ તરફ દોરી શકે નહીં. મેન્સ રિયા શું બનાવે છે તે કથિત અપરાધીનો ઈરાદો અને હેતુ છે જે સભાન કૃત્યો અથવા શબ્દો અને સંલગ્ન સંજોગો પરથી જોઈ શકાય છે, જે તમામ સંભાવનાઓમાં આવા અંત તરફ દોરી શકે છે. આરોપીનો વાસ્તવિક ઈરાદો અને શું તે પોતાના કૃત્ય દ્વારા પીડિતાને ઓછામાં ઓછું શક્ય હોય ત્યાં સુધી આત્મહત્યા તરફ દોરી જવાનો ઈરાદો ધરાવતો હતો, તે ચોક્કસ કસોટી છે. શું પીડિતાને આત્મહત્યા તરફ દોરી જવાનો વિચાર આરોપીના મનમાં આવ્યો હતો અથવા કેસમાં ઉદ્ભવતા તથ્યો અને સંજોગો પરથી તેનો અંદાજ લગાવી શકાય છે કે કેમ, તે મેન્સ રિયાની સાચી કસોટી તરીકે દરેક કેસના તથ્યો પર આધાર રાખશે. સામાજિક સ્થિતિ, સામુદાયિક વાતાવરણ, પક્ષકારો વચ્ચેના સંબંધો અને અન્ય અસંખ્ય પરિબળો એક કેસને બીજા કેસથી અલગ પાડશે. હેરાનગતિ ગમે તેટલી કઠોર કે ગંભીર હોય, જ્યાં સુધી બીજી

વ્યક્તિને આત્મહત્યાના મૃત્યુ તરફ દોરી જવાનો સભાન પૂર્વવિચારેલો ઇરાદો, મેન્સ રિયા ન હોય, ત્યાં સુધી કલમ ૩૦૬ હેઠળ દુષ્પ્રેરણાનો નિષ્કર્ષ હોઈ શકે નહીં."

૨૭. ભારતીય દંડ સંહિતા ની કલમ ૩૦૬ હેઠળના કેસમાં, બીજી વ્યક્તિ દ્વારા મૃતકને માત્ર હેરાન કરવાનો આક્ષેપ પૂરતો રહેશે નહીં જ્યાં સુધી આરોપીના ભાગે એવું કૃત્ય કે પગલું સાબિત ન થાય, જે મૃતકને આત્મહત્યા કરવા મજબૂર કર્યાનું દર્શાવી શકાય અને આવું કૃત્ય બનાવના સમયની નજીક હોવું જરૂરી છે. કેસના તથ્યો અને સંજોગો અને રેકૉર્ડ પરના પુરાવાના મૂલ્યાંકન પરથી અને પુરાવાની પુનઃતપાસ દ્વારા પણ એકત્રિત કરી શકાય તેમ, એવા પ્રકારના તથ્યો અને સંજોગો રેકૉર્ડ પર ઉભરી આવતા નથી જેથી ગણી શકાય કે આત્મહત્યાની તારીખથી એકદમ નજીકમાં મૃતક દ્વારા આત્મહત્યા કરવા માટે આરોપી નંબર ૧ અને ૨ ના પક્ષે કોઈ હેરાનગતિ હતી.

૨૮. પ્રકાશ વિ. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય, [૨૦૨૪ આઈએનએસસી ૧૦૨૦] ના કેસમાં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે આ મુદ્દા પરના વિવિધ નિર્ણયોનું વિશ્લેષણ કર્યા પછી ભારતીય દંડ સંહિતા ની કલમ ૩૦૬ અને ૧૦૭ ની કાનૂની સ્થિતિનો સારાંશ નીચે મુજબ રજૂ કર્યો છે:

૧૪. ભારતીય દંડ સંહિતા ની કલમ ૧૦૭ સાથે વાંચતા કલમ ૩૦૬ નું વખતોવખત અર્થઘટન કરવામાં આવ્યું છે, અને તેના સિદ્ધાંતો સુસ્થાપિત છે. આત્મહત્યાના દુષ્પ્રેરણના ગુનાને આકર્ષિત કરવા માટે, આરોપી દ્વારા આત્મહત્યાની પ્રત્યક્ષ કે અપ્રત્યક્ષ ઉશ્કેરણી કે પ્રેરણાના કૃત્યોનો પુરાવો પ્રસ્થાપિત કરવો મહત્વપૂર્ણ છે, જે મૃતક દ્વારા આત્મહત્યા કરવાની નજીકમાં હોવો જોઈએ. આવી ઉશ્કેરણી કે પ્રેરણાએ આત્મહત્યાના દુષ્પ્રેરણ માટે સ્પષ્ટ મેન્સ રિયા પ્રગટ કરવો જોઈએ અને પીડિતાને એવી પરિસ્થિતિમાં મૂકવી જોઈએ કે તેની પાસે આત્મહત્યા કરવા સિવાય બીજો કોઈ વિકલ્પ ન બચે.

૧૫. દુષ્પ્રેરણ પરનો કાયદો આ કોર્ટના અસંખ્ય નિર્ણયો દ્વારા સ્પષ્ટ થયો છે. દુષ્પ્રેરણમાં બીજી વ્યક્તિને ચોક્કસ કામ કરવા માટે ઉશ્કેરવાની કે ઈરાદાપૂર્વક મદદ કરવાની માનસિક પ્રક્રિયા શામેલ છે. ભારતીય દંડ સંહિતા ની કલમ ૩૦૬ હેઠળ આરોપ મૂકવા માટે, દુષ્પ્રેરણના કૃત્યમાં બીજી વ્યક્તિને આત્મહત્યા કરવા માટે ઉશ્કેરવાનું કે ઈરાદાપૂર્વક મદદ કરવાનું સકારાત્મક કૃત્ય જરૂરી બનશે. રેકૉર્ડ પરથી જ આરોપી વ્યક્તિના ભાગે આવો મેન્સ રિયા દેખાતો ન હોવા છતાં, ઉપરોક્ત કલમ હેઠળનો આરોપ ટકી શકે નહીં. દુષ્પ્રેરણ માટે આરોપી વ્યક્તિના ભાગે સક્રિય કૃત્ય, પ્રત્યક્ષ

કે અપ્રત્યક્ષ પણ જરૂરી છે જેનાથી મૃતક પાસે આત્મહત્યા કરવા સિવાય બીજો કોઈ વિકલ્પ બચ્યો નહોતો."

૨૯. પ્રાસિક્યુશન સજામાં વધારો કરવા માટેનું કોઈ કારણ દર્શાવવામાં નિષ્ફળ ગયું છે, બલ્કે અપીલકર્તાએ કેસ સાબિત કર્યો છે કે આ ભારતીય દંડ સંહિતા ની કલમ ૩૦૬ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર થવા માટે ભારતીય દંડ સંહિતા ની કલમ ૧૦૭ ના ઘટકોને આકર્ષિત કરતો આત્મહત્યાના દુષ્પ્રેરણનો કોઈ કેસ નહોતો. પુરાવાના વિશ્લેષણ સાથે ઉપર અવલોકન કર્યા મુજબ, જોકે સુસાઈડ નોટમાં તમામ પાંચ આરોપીઓના નામ આપવામાં આવ્યા હતા, પરંતુ નોટમાં આરોપીના એવા કોઈ પ્રત્યક્ષ કે અપ્રત્યક્ષ કૃત્યનો ઉલ્લેખ નથી, જેને આરોપી દ્વારા મૃતક પાસે આત્મહત્યા કરવા સિવાય બીજો કોઈ વિકલ્પ ન હોવાની ઉશ્કેરણી ગણી શકાય. વર્તમાન અપીલકર્તા તેમજ આરોપી નંબર ૨ ના શિરે મૂકવામાં આવેલા સંજોગો અને કૃત્યો, રાજ્યની અપીલમાં સામાવાળા તરીકે પણ, મૃતક માટે આત્મહત્યા કરવાનું કોઈ નજીકનું કારણ સાબિત કરતા નથી.

૩૦. ઉપરોક્ત અવલોકનો અને ચર્ચાઓને ધ્યાનમાં રાખીને, ફોજદારી અપીલ નંબર ૧૩૦૯/૨૦૦૫ મંજૂર કરવામાં આવે છે અને રાજ્ય દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી ફોજદારી અપીલ નંબર ૨૧૦૭/૨૦૦૫ રદ કરવામાં આવે

છે. પ્રિન્સિપાલ સેશન્સ જજ, મહેસાણા દ્વારા સેશન્સ કેસ નંબર ૭૦/૨૦૦૫ માં પસાર કરવામાં આવેલા તારીખ ૧૪.૦૬.૨૦૦૫ ના અપીલકર્તા આરોપીની દોષસિદ્ધિ અને સજા આથી રદબાતલ કરવામાં આવે છે. જામીન ખત, જો કોઈ હોય તો, મુક્ત કરવામાં આવે છે. રજિસ્ટ્રીને તાત્કાલિક સંબંધિત ટ્રાયલ કોર્ટને રેકૉર્ડ અને પ્રોસિડિંગ્સ પરત મોકલવા માટે નિર્દેશ આપવામાં આવે છે.

૩૧. ઓપરેટિવ હુકમમાં, ટ્રાયલ કોર્ટે દંડની રકમ માટેનો હુકમ પસાર કર્યો હતો, જે આરોપી નંબર ૧ અને ૨ માંથી પ્રત્યેક માટે રૂ. ૨,૫૦,૦૦૦/- તરીકે આદેશાયો હતો.

૩૧.૧ આથી, હવે આરોપી નંબર ૧ એટલે કે વર્તમાન અપીલકર્તાના નિર્દોષ છુટકારાને ધ્યાનમાં રાખીને, વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટના જજ દ્વારા આદેશાયેલ અને સરસ્વતીબેન સતીશકુમાર તુવર અને તેમના ત્રણ બાળકોના નામે રાષ્ટ્રીયકૃત બેંક અથવા પોસ્ટ ઓફિસમાં જમા કરાવવાની રૂ. ૨,૫૦,૦૦૦/- ના દંડની રકમ ઓળખની યોગ્ય ચકાસણી કરીને અપીલકર્તાને પરત કરવામાં આવે. ફરિયાદી અને તેના બાળકો દ્વારા મેળવેલ વ્યાજની રકમ વસૂલ કરવાની રહેશે નહીં. આથી, રૂ. ૨,૫૦,૦૦૦/- ની રકમ અપીલકર્તાને સોંપી દેવી.

This judgment has been translated using AI.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: *The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.*